

De weg naar zelfredzaamheid

Een onderzoek naar de begeleiding van Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen vanuit organisatie X

Naam:	Joan Munten
Studentnummer:	2584417
Onderwijseenheid:	Fontys Hogeschool Eindhoven
Opleiding:	Sociale Studies
Profiel:	Bachelor Social Work
Begeleiders:	Diederik Letanche en Petra van Zon
Datum:	22-06-2018

Samenvatting

Vanuit de huidige participatiesamenleving wordt er van iedere burger een mate van zelfredzaamheid en actieve participatie verwacht, waarbij de nadruk ligt op de eigen verantwoordelijkheid van diens leven en omgeving (Movisie, 2017). Vanuit organisatie X wordt er door vrijwilligers begeleiding geboden om de zelfredzaamheid van vluchtelingen te stimuleren. Echter blijkt de huidige begeleiding met name voor de Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen (ex-amv's) onvoldoende om vaardigheden te leren, om zich zelfstandig staande te kunnen houden in de maatschappij (De Gruijter & Razenberg, 2017). Het doel van dit onderzoek is om handvatten te bieden aan de vrijwilligers van organisatie X, om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's te stimuleren. Aan de hand van drie deelvragen wordt de hoofdvraag beantwoord. De hoofdvraag luidt: *Op welke wijze kan een sociaal-agoog handvatten bieden aan de vrijwilligers van organisatie X om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen te stimuleren?*

Binnen dit kwalitatieve onderzoek is er gebruik gemaakt van wetenschappelijke literatuur en zijn er in totaal tien interviews afgenomen. Er zijn vijf Eritrese ex-amv's waarbij het begeleidingstraject van organisatie X is afgerond en vijf direct betrokken professionals vanuit drie verschillende instanties geïnterviewd, om verschillende inzichten te verkrijgen en naar persoonlijke ervaringen te kunnen vragen.

Uit de resultaten is naar voren gekomen dat de stress en veranderingen die de adolescentieperiode met zich meebrengt en het gemis van ouders een negatieve invloed hebben op de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's. Daarbij staan deze jongeren erg ver van de Nederlandse maatschappij en cultuur af. Dit maakt dat er structurele begeleiding nodig is op het gebied van ontwikkelingstaken en vaardigheden, waarbij er rekening wordt gehouden met het culturele referentiekader van de jongeren. Uit de resultaten is gebleken dat met name maatwerk en empowerment van belang is om de zelfredzaamheid te kunnen stimuleren. Op het gebied van de vrijwilligers van organisatie X komt er uit de resultaten naar voren dat er momenteel onvoldoende kennis is om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's te stimuleren. Specifieke cursussen over de doelgroep en meer samenwerking met betrokken professionals kunnen bijdragen om de kennis en vaardigheden van de vrijwilligers te vergroten. Uit deze resultaten kan worden geconcludeerd dat een sociaal-agoog om handvatten te bieden, kennis en vaardigheden kan overdragen aan de vrijwilligers op het gebied van werken met de doelgroep en het stimuleren van zelfredzaamheid. Hierbij is het met name van belang om te investeren in de onderlinge communicatie en samenwerking. Naar aanleiding van de resultaten zijn er een aantal aanbevelingen gedaan voor organisatie X. Zo wordt er aanbevolen om de Zelfredzaamheid-Matrix in gebruik te nemen en meer activiteiten te ondernemen met de Eritrese ex-amv's. Daarbij wordt er aanbevolen om door middel van de EVC-procedure aan competenties van vrijwilligers te werken en te investeren in de samenwerking met betrokken professionals. Als laatste wordt er aanbevolen om vervolgonderzoek te doen op het gebied van ondersteuning naar financiële zelfredzaamheid.

Voorwoord

Anderhalf jaar lang heb ik stage mogen lopen binnen organisatie X. Een organisatie die zich op kracht van vrijwilligers belangeloos inzet voor de opvang en begeleiding van vluchtelingen in Nederland. Zonder enige ervaring met de doelgroep vluchtelingen en met enige twijfel ben ik in het diepe gesprongen. Hier heb ik geen moment spijt van gehad. De prettige omgeving, openhartige collega's en uiteraard de vluchtelingen zelf hebben ervoor gezorgd dat ik veel kennis en ervaring heb opgedaan. Hier ben ik dan ook erg dankbaar voor. Ik heb hier de kans gekregen om mezelf te kunnen ontwikkelen tot beginnend professional, door verantwoordelijkheden te krijgen en te mogen werken met de doelgroep Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen. Tijdens het begeleiden van deze jongeren in hun dagelijks leven kwam ik erachter dat er veel zelfredzaamheid van hen wordt verwacht, terwijl ze voor het eerst op zichzelf gaan wonen in een nieuwe omgeving en hierbij tegen allerlei obstakels aanlopen. Obstakels in het dagelijks leven, maar ook binnen de hulpverlening. Dit was voor mij de aanleiding om onderzoek te gaan doen naar de behoeften van de Eritrese ex-amv's op het gebied van begeleiding naar zelfredzaamheid en hoe de begeleiding hierbij zou kunnen aansluiten.

Hierbij wil ik alle respondenten bedanken voor de medewerking aan mijn onderzoek en voor hun openheid tijdens de interviews. Ook wil ik Petra van Zon, Diederik Letanche en mijn medestudent bedanken voor het meedenken en hun kritische blik op mijn onderzoek. Als laatste wil ik mijn tante en twee beste vrienden hartelijk bedanken voor de mentale steun en alle motiverende woorden gedurende mijn afstudeerperiode.

Joan Munten

Venlo, 22 juni 2018

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Hoofdstuk 1: context en probleemschets	6
1.1 Probleemanalyse	6
1.1.1 Participatiesamenleving	6
1.1.2 Begeleiding organisatie X.....	7
1.1.3 Zelfredzaamheid Eritrese ex-amv's.....	8
1.2 Probleemstelling	9
1.2.1 Verificatie	9
1.2.2 Relevantie.....	9
1.3 Onderzoeksdoelstelling.....	10
1.4 Vraagstelling	10
1.5 Begripsafbakening.....	11
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	12
2.1 Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen	12
2.1.1 Het acculturatieproces.....	13
2.1.2 Veerkracht	14
2.2 Begeleiding.....	15
2.2.1 Maatwerk	15
2.2.2 Interculturele communicatie	15
2.2.3 Vrijwilligers.....	17
2.2.4 Meetinstrument zelfredzaamheid	18
2.3 Zelfredzaamheid	19
Hoofdstuk 3: Methodologie	21
3.1 Onderzoekspopulatie en steekproef.....	21
3.2 Dataverzamelingsmethode	22
3.3 Meetinstrument	24
3.4 Data-analyse.....	25
Hoofdstuk 4: Resultaten	27
Hoofdstuk 5: Conclusie en aanbevelingen	34
5.1 Conclusie	34
5.2 Aanbevelingen	35

Hoofdstuk 6: Discussie.....	38
6.1 Betekenis en bruikbaarheid	38
6.2 Sterkte- en zwakteanalyse	39
Literatuurlijst.....	40
Bijlagen.....	48
Bijlage 1 Informed consent	48
Bijlage 2 Topiclijsten	49
Bijlage 3 Codeboom	51

Inleiding

De vluchtelingeninstroom in Nederland is de afgelopen jaren flink toegenomen, met 2015 als piekjaar (IND, 2017). Onder deze vluchtelingen bevinden zich ook alleenstaande minderjarigen vreemdelingen (amv's). Amv's komen als minderjarigen naar Nederland, zonder begeleiding van ouders of meerderjarige gezaghebbende (Pharos, 2016). Een grote groep van deze amv's is afkomstig uit Eritrea. Zodra de Eritrese amv's achttien jaar worden, krijgen ze een woning toegewezen en wordt er een mate van zelfredzaamheid verwacht. Vanuit de huidige participatiesamenleving wordt er namelijk uitgegaan van eigen kracht en zelfredzaamheid van individuele burgers (Movisie, 2017). De huidige begeleiding biedt echter onvoldoende handvatten om de Eritrese ex-amv's te begeleiden naar zelfredzaamheid en de integratie succesvol te laten verlopen (De Gruijter & Razenberg, 2017). Hierdoor is er meer aandacht en onderzoek nodig om aansluiting te kunnen vinden bij de behoeften en leefwereld van de Eritrese ex-amv's, om de zelfredzaamheid tijdens de begeleiding te kunnen stimuleren.

Dit onderzoek richt zich op organisatie X, waarbij het stimuleren van de zelfredzaamheid van vluchtelingen centraal staat en de begeleiding wordt uitgevoerd door vrijwilligers (VluchtelingenWerk Nederland, 2016). Er is een kwalitatief onderzoek gedaan naar mogelijke handvatten voor de vrijwilligers van organisatie X, om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's te kunnen stimuleren. De gegevens zijn verzameld door middel van literatuuronderzoek en interviews. Hierbij is er als eerste onderzoek gedaan naar factoren die van invloed zijn op de zelfredzaamheid, zodat hier rekening mee gehouden kan worden tijdens de begeleiding. Ook is er gekeken naar de wijze waarop de zelfredzaamheid kan worden gestimuleerd, bijvoorbeeld door middel van maatwerk. Als laatste is er onderzoek gedaan naar de benodigde kennis en vaardigheden van vrijwilligers om deze begeleiding te kunnen uitvoeren.

In hoofdstuk 1 wordt er op macro-, meso- en microniveau een probleemanalyse weergegeven en is er een probleemstelling geformuleerd. Vervolgens wordt er stilgestaan bij de onderzoeksdoelstelling en wordt de vraagstelling binnen het onderzoek weergegeven. Hoofdstuk 2 bestaat uit een theoretisch kader, waarin er relevante theoretische inzichten ten aanzien van de vraagstelling worden behandeld. In het theoretisch kader wordt er stilgestaan bij de doelgroep Eritrese ex-amv's, de begeleiding vanuit vrijwilligers en het begrip zelfredzaamheid. In hoofdstuk 3 wordt er stilgestaan bij de methodologische keuzes ten aanzien van de onderzoekspopulatie en steekproef, de dataverzameling, het meetinstrument en de data-analyse. In hoofdstuk 4 worden de resultaten van het onderzoek besproken en wordt er antwoord gegeven op de deelvragen. Vervolgens wordt er in hoofdstuk 5 een conclusie op de hoofdvraag geformuleerd. Binnen dit hoofdstuk worden er naar aanleiding van de onderzoeksresultaten aanbevelingen gedaan voor organisatie X. Als laatste wordt er in hoofdstuk 6 een kritische reflectie gegeven op de onderzoeksresultaten, waarbij er wordt stilgestaan bij de relevantie en bruikbaarheid en de sterke en zwakke punten van het onderzoek.

Hoofdstuk 1: context en probleemschets

1.1 Probleemanalyse

Vanuit de huidige participatiesamenleving wordt er een beroep gedaan op de eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid van iedere burger in Nederland. Er zijn echter kwetsbare groepen, waaronder vluchtelingen, die onvoldoende zelfredzaam zijn om eigen regie te nemen en te participeren in de samenleving. De vrijwilligers vanuit organisatie X ondersteunen vluchtelingen tijdens dit proces. In de onderstaande probleemanalyse wordt er stilgestaan bij een aantal knelpunten rondom de zelfredzaamheid van de doelgroep Eritrese ex-amv's en de begeleiding die ze hierbij krijgen.

1.1.1 Participatiesamenleving

Met de troonrede in 2013 introduceerde Koning Willem-Alexander het begrip participatiesamenleving (Movisie, 2017). Nederland verandert van een verzorgingsstaat in een participatiesamenleving, waarbij de nadruk ligt op de eigen verantwoordelijkheid van de individuele burger voor diens eigen leven en omgeving. Er wordt burgerparticipatie en zelfredzaamheid verwacht van ieder die hiertoe in staat is en daarmee wordt er meer keuzevrijheid en eigen regie bij de burger gelegd (Movisie, 2017). Er zijn echter kwetsbare groepen met minder mogelijkheden en vaardigheden om zelfstandig regie te kunnen voeren over hun leven (RIVM, 2014). Vaak zijn dit laagopgeleiden, alleenstaanden of mensen met psychische problemen, waarbij er financiële problemen spelen of er gebrek is aan een sociaal netwerk. Er zijn kwetsbare mensen die begeleiding op maat nodig zullen hebben en dit vraagt om extra inspanning van hulpverleners en andere betrokkenen.

Vanuit de Wet Inburgering wordt er van iedere burger een mate van zelfredzaamheid, actieve deelname aan de samenleving en investering in eigen kennis en vaardigheden verwacht (Rijksoverheid, 2016). Met de wetwijziging op 1 januari 2013 is ook het participatieverklaringstraject een verplicht onderdeel van de inburgering, met als doel om de vluchtelingen zo snel mogelijk kennis te laten maken met de heersende waarden en normen binnen de Nederlandse samenleving. De vluchtelingen zijn zelf verantwoordelijk voor het regelen van hun inburgering. In 2017 blijkt dat slechts een derde van de inburgeringsplichtigen binnen drie jaar slaagt voor het inburgeringsexamen (Movisie, 2017). Uit een recent onderzoek van Kennisplatform Integratie en Samenleving naar de integratiekansen van Eritrese vluchtelingen is gebleken dat deze doelgroep moeite heeft met participeren aan de samenleving (De Gruijter & Razenberg, 2017). Een van de grootste obstakels blijkt het aangaan van contact met Nederlanders en het opbouwen van een netwerk. Dit komt onder andere door de taalbarrière, financiële problemen en vereenzaming door het ontbreken van een zinvolle dagbesteding (De Gruijter & Razenberg, 2017). Op onder andere bovengenoemde gebieden zullen vluchtelingen begeleiding en ondersteuning nodig hebben om zelfredzaam te kunnen worden.

1.1.2 Begeleiding organisatie X

De begeleiding vanuit organisatie X wordt uitgevoerd door vrijwilligers (VluchtelingenWerk Nederland, Z.j.). Het aantal alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv's) in Nederland steeg in 2015 naar een totaal van 3,9 duizend en in 2016 was er een instroom van 1,7 duizend (CBS, 2017). In 2016 kwam de grootste groep amv's uit Eritrea, namelijk 45 procent. Hiervan was 63 procent zestien of zeventien jaar oud, wat betekent dat deze jongeren in 2017 en 2018 achttien jaar oud worden of zijn geworden. Dit heeft gezorgd voor een toename van het aantal Eritrese ex-amv's als taakstelling binnen organisatie X, aangezien de begeleiding start zodra de amv's achttien jaar worden en een woning vanuit de gemeente krijgen toegewezen. Het aantal vrijwilligers binnen organisatie X is echter gelijk gebleven en er zijn relatief weinig vrijwilligers ten aanzien van cliënten, waardoor het in de praktijk lastig wordt om individuele begeleiding te bieden aan alle Eritrese ex-amv's. Uit het rapport 'Geven in Nederland 2015' is gebleken dat het totaal aantal vrijwilligers aan het afnemen is (Bekkers, Schuyt, & Gouwenberg, 2015). Volgens de onderzoekers komt dit grotendeels door het beroep van de overheid op burgers om zorg te dragen voor naasten en omgeving, waardoor er minder tijd is voor vrijwilligerswerk. Dit zorgt ervoor dat organisaties meer moeite hebben met het verwerven en behouden van vrijwilligers.

De vrijwilligers van organisatie X hebben als kerntaken het begeleiden en de belangenbehartiging van vluchtelingen, waarbij het stimuleren van de zelfredzaamheid centraal staat (VluchtelingenWerk Nederland, 2016). Hierbij wordt er gestreefd naar het leveren van maatwerk, door individuele begeleiding te bieden en zoveel mogelijk aan te sluiten bij de capaciteiten en omstandigheden van de vluchtelingen. De begeleiding bestaat grotendeels uit ondersteuning bij praktische en administratieve zaken, zoals huisvesting, financiën en doorverwijzen naar andere instanties (VluchtelingenWerk Nederland, Z.j.). Binnen de afdeling zijn er geen methodische handvatten voor de vrijwilligers met betrekking tot de begeleiding van de Eritrese ex-amv's.

Uit het eerdergenoemde onderzoek van Kennisplatform Integratie en Samenleving is gebleken dat de huidige begeleiding voor de Eritrese statushouders onvoldoende is om zich zelfstandig staande te kunnen houden binnen de maatschappij (De Gruijter & Razenberg, 2017). Vanaf het moment van de huisvesting is er in veel gevallen relatief lang persoonlijke begeleiding nodig om naar zelfredzaamheid toe te werken. Hierbij is het juist belangrijk om naast praktische vaardigheden ook te werken aan sociale vaardigheden en persoonlijke ontwikkeling (De Gruijter & Razenberg, 2017). Ook is het belangrijk om rekening te houden met individuele risicofactoren en zoveel mogelijk aan te sluiten bij de behoeften van de jongeren.

1.1.3 Zelfredzaamheid Eritrese ex-amv's

Zodra de Eritrese amv's achttien jaar oud worden, krijgen ze een woning toegewezen en gaan ze zelfstandig wonen. De voogdij en begeleiding vanuit jeugdzorg komt te vervallen en wordt overgedragen aan een organisatie die wordt aangewezen door de gemeente. Voor de jongeren is het vaak een grote stap om van de woongroep waar ze vandaan komen op zichzelf te gaan wonen en zelf de verantwoordelijkheid te dragen voor bijvoorbeeld financiën en huishouden (Ferrier, Kahmann, & Massink, 2017). Binnen de hulpverlening maken professionals zich met name zorgen over de Eritrese ex-amv's, gezien deze specifieke doelgroep in de praktijk veel behoefte blijkt te hebben aan psycho-educatie en individuele begeleiding (Haker, et al., 2016). De afwezigheid van hun ouders en andere familieleden speelt hierbij een belangrijke rol, omdat ze hierdoor een grote steunende en opvoedende factor in hun dagelijks leven missen.

De Eritrese ex-amv's staan op grote sociaal-culturele afstand van de Nederlandse samenleving (Huijnk, Dagevos & Miltenburg, 2017). De huidige Westerse vrijheden en omgangsnormen staan ver af van hun eigen gebruiken in het land van herkomst. Zo is de Eritrese cultuur met name gericht op het collectieve belang en is het niet gebruikelijk om assertief te zijn, in tegenstelling tot het individualisme binnen Nederland (Huijnk, Dagevos, & Miltenburg, 2017). Hun netwerk is vaak beperkt en bestaat veelal uit lotgenoten, terwijl contacten met autochtone inwoners de taalvaardigheden en kennismaking met de Nederlandse cultuur juist bevorderen. Deze sociaal-culturele afstand zorgt er samen met de taalbarrière voor dat Eritrese ex-amv's moeite hebben met contact leggen met autochtone inwoners.

Naast het ontbreken van een sociaal netwerk zijn er andere risicofactoren die het psychische welbevinden en daarmee de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's kunnen belemmeren. Voor, tijdens en na de vlucht vanuit Eritrea hebben de jongeren veel moeten doorstaan, zoals blootstelling aan oorlog en geweld, leven in ontberende omstandigheden en het achterlaten van familie (Van Schie & Van den Muijsenbergh, 2017). Veelvoorkomende psychische problemen zijn angststoornissen, aanpassingsstoornissen, slaapstoornissen en posttraumatische-stressstoornis. Dit kan resulteren in slechte prestaties op school, schaamte voor kwetsbaarheid en angst om contact met anderen aan te gaan. Daarbij komt dat de drempel naar professionele hulpverlening voor deze jongeren vaak te hoog is of dat ze de juiste weg niet kunnen vinden, waardoor ze eerder tussen wal en schip komen te vallen (Haker, et al., 2016).

1.2 Probleemstelling

Er wordt vanuit de samenleving steeds meer zelfredzaamheid van individuele burgers verwacht. De overstap van jeugdzorg naar zelfstandig wonen op achttienjarige leeftijd is voor veel Eritrese ex-amv's een grote stap. De vrijwilligers van organisatie X beschikken over onvoldoende kennis over passende begeleiding, waardoor de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's onvoldoende wordt gestimuleerd.

1.2.1 Verificatie

In februari 2018 is er contact geweest met verschillende vrijwilligers en de teamleider binnen organisatie X om de probleemstelling voor te leggen. De vrijwilligers gaven aan te herkennen dat er binnen de organisatie onvoldoende kennis is over passende begeleiding voor de Eritrese ex-amv's en dat hier behoefte aan is. De teamleider (persoonlijke communicatie, 16 februari 2018) bevestigt de kwetsbaarheid van de doelgroep en vond de probleemstelling correct omschreven. Er wordt een grote mate van zelfredzaamheid van de jongeren verwacht, terwijl ze helemaal opnieuw moeten beginnen in een complexe maatschappij die erg verschilt van het herkomstland. Door het grote verschil in de leefwereld beschikken ze over beperkte voorkennis over de Westerse cultuur en omgangsnormen (Ferrier, Kahmann, & Massink, 2017). Het is belangrijk dat gegeven informatie en hulpverlening hierop aansluit. Voor de vrijwilligers is dit een relatief nieuwe doelgroep en vanuit de organisatie worden er geen methodes of handvatten aangereikt, wat het soms lastig maakt om aan te kunnen sluiten bij de specifieke behoeften van de doelgroep (persoonlijke communicatie, 16 februari 2018).

1.2.2 Relevantie

In 2015 was er in Nederland sprake van een vluchtelingencrisis waarbij er in totaal 58.880 asielaanvragen werden gedaan, in 2014 lag dit aantal op 29.891 (IND, 2017). In 2016 en 2017 is het aantal asielaanvragen ongeveer gelijk gebleven, maar met ruim 31.000 aanvragen per jaar nog steeds relatief hoog. Met de huidige verschuiving naar een participatiesamenleving en de wetswijziging in de Wet Inburgering van 2013 wordt er een mate van zelfredzaamheid en eigen regie van de vluchtelingen verwacht (Rijksoverheid, 2016). Het doel is om de vluchtelingen zo snel mogelijk succesvol te integreren binnen de Nederlandse samenleving. Het leren van de taal vergt echter veel tijd en de opleidingen gevolgd in het land van herkomst sluiten vaak niet aan, waardoor een groot aandeel statushouders geen werk kan vinden en bijstandsafhankelijk blijft (Koolmees, 2017). In 2014 ontving 90 procent van de statushouders tussen de achttien en vierenzestig jaar oud anderhalf jaar na het verkrijgen van de verblijfsvergunning een bijstandsuitkering. Zowel op politiek niveau als maatschappelijk niveau zullen er veranderingen blijven plaatsvinden en zal het de komende jaren zoeken zijn naar juiste manieren om de integratie van vluchtelingen succesvol te laten verlopen.

Binnen het sociaal werk brengt de komst van vluchtelingen ook veranderingen met zich mee. Sociaal werkers komen steeds meer in contact met cliënten met verschillende culturele en religieuze achtergronden, waardoor er een groeiende verscheidenheid aan hulpvragen ontstaat (Hoffman, Geldof, & Koning, 2014). Dit vraagt van sociaal werkers competenties zoals bewust omgaan met culturen en leren omgaan met diversiteit in de communicatie, om bij deze cliënten aansluiting te kunnen vinden en de juiste begeleiding te kunnen bieden. Zo is het belangrijk om rekening te houden met het culturele referentiekader van cliënten door niet enkel te verplaatsen in andermans gedachten, maar ook de professionele houding en het gedrag hierop aan te kunnen passen (Broshuis & Scholtens, 2017). Hierbij is het van belang om bewust te zijn van eigen grenzen en met behoud van eigen identiteit en respect voor de ander te bewegen tussen verschillende culturele referentiekaders.

1.3 Onderzoeksdoelstelling

Kennis en inzicht verwerven over passende begeleiding voor de doelgroep Eritrese ex-amv's, met als doel om handvatten te bieden voor de vrijwilligers binnen organisatie X, om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's te kunnen stimuleren.

1.4 Vraagstelling

Hoofdvraag:

Op welke wijze kan een sociaal-agoog handvatten bieden aan de vrijwilligers van organisatie X om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen te stimuleren?

Deelvragen:

1. Welke factoren hebben invloed op de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen?
2. Op welke wijze kan de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen worden gestimuleerd?
3. Welke kennis en vaardigheden hebben de vrijwilligers van organisatie X nodig om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen te stimuleren?

1.5 Begripsafbakening

Sociaal-agoog: professional werkzaam binnen het sociale domein met als kerntaken het bevorderen van het welzijn en het stimuleren van de eigen regie van mensen, zodat iedereen als burger in de samenleving tot zijn recht komt (Sociaal Werk Nederland, 2017). Een sociaal-agoog zet zich in om de eigen verantwoordelijkheid, zelfredzaamheid en sociale participatie van individuele mensen te erkennen en bevorderen. Hierbij wordt er rekening gehouden met zowel de sociale omgeving als de eigen sociaal-culturele achtergrond, zodat iemand zich naar eigen behoeften kan ontwikkelen en aansluiting vindt met de directe omgeving.

Handvatten: richtlijnen of hulpmiddelen.

Vrijwilligers: personen die vanuit een zekere mate van organisatie onbetaald en onverplicht werk verrichten ten behoeve van anderen of de samenleving (VNG, Z.j.). Vrijwilligerswerk kan zowel vanuit algemeen belang, het belang van de cliënt of persoonlijke belang worden verricht. De meeste vrijwilligers krijgen een vorm van beloning, zoals onkostenvergoeding of gezamenlijke uitjes. Binnen dit onderzoek worden de vrijwilligers die met behoud van hun uitkering werken ook meegenomen.

Organisatie X: organisatie die zich bezighoudt met de belangenbehartiging en begeleiding op uiteenlopende gebieden van vluchtelingen en asielzoekers in Nederland (Vluchtelingenwerk Nederland, 2015). Zo wordt er onafhankelijke hulp geboden op het gebied van integratie, scholing, werk en asielpcedures. De locatie van organisatie X bestaat uit drie afdelingen, namelijk arbeidsparticipatie, juridisch en maatschappelijk. Dit onderzoek vindt plaats binnen de maatschappelijke afdeling van organisatie X.

Zelfredzaamheid: een acceptabel niveau van functioneren in het dagelijks leven en in staat zijn om hulp in te kunnen schakelen zodra het niveau van functioneren dreigt te dalen (Lauriks, et al., 2017).

Eritrese (ex-) alleenstaande minderjarige vreemdelingen (ex-amv's): een vluchteling afkomstig uit Eritrea, die bij aankomst in Nederland minderjarig is en zonder ouders of wettelijk gezaghebbende personen naar Nederland is gekomen (Pharos, 2016). De term ex-amv wordt gebruikt zodra een jongere achttien jaar is. Binnen dit onderzoek wordt er gebruik gemaakt van de termen Eritrese ex-amv's, jongeren en adolescenten.

Stimuleren: actie ondernemen om iets te bevorderen.

Factoren: kenmerken of bepaalde omstandigheden die ergens invloed op hebben. Er zijn factoren die een positieve of beschermende invloed hebben en factoren die een negatieve of risicovolle invloed hebben (Van Schie & Van den Muijsenbergh, 2017).

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

De Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen (ex-amv's) vormen een specifieke doelgroep met uiteenlopende hulpvragen. Binnen dit theoretisch kader wordt er stilgestaan bij verschillende factoren die van invloed kunnen zijn op de zelfredzaamheid van deze doelgroep. Ook wordt er gekeken naar verschillende aspecten die als handvatten kunnen dienen voor de vrijwilligers binnen organisatie X en kunnen bijdragen aan begeleiding die aansluit bij de doelgroep Eritrese ex-amv's.

2.1 Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen

Eritrea is een land in het oosten van Afrika, waar sprake is van een totalitaire staat. De grondwet uit 1997 is tot op heden formeel nog steeds niet in werking getreden (DSP-groep, 2016). Zo is het verboden om Eritrea te verlaten en is het onmogelijk om vrij te reizen binnen het land, wat vluchten zeer gevaarlijk maakt. Er vinden op grote schaal af luisterpraktijken, onterechte arrestaties, ontvoeringen en martelingen vanuit de overheid plaats (UN Human Rights Council, 2015). Bovendien is er sprake van gedwongen arbeid in de vorm van maatschappelijke en militaire dienstplicht. Iedereen tussen de achttien tot vijftig jaar kan worden opgeroepen voor deze dienstplicht. Veel kinderen komen in de praktijk echter al jong in het verplichte arbeidsproces terecht om voor familie te zorgen, waardoor velen vroegtijdig stoppen met school en er weinig ontwikkelingsvrijheid is (Pharos, 2016). Repressie en mensenrechtenschendingen vanuit de overheid zorgen ervoor dat veel Eritreeërs ongeacht de risico's toch het land proberen te ontvluchten.

De periode voor, tijdens en na de vlucht brengt risicofactoren met zich mee voor het ontwikkelen van psychische problemen (Derluyn & Broekaert, 2008). Veelvoorkomende risico's zijn blootstelling aan oorlog, geweld, mensenhandel en het verlies van familie en vrienden. Het verlies van sociale, culturele en familiale banden wordt ook wel ontworteling genoemd (De Haene, Loots, & Derluyn, 2014). Dit ingrijpende verlies wordt vaak als traumatisch ervaren en kan tot een negatief toekomstbeeld leiden. Het percentage posttraumatische stressstoornis (PTSS) bij vluchtelingenkinderen is naar schatting 11 procent (Van Schie & Van den Muijsenbergh, 2017). Bij alleenstaande minderjarigen ligt dit percentage tussen de 20 en 53 procent. Onder adolescenten zijn er specifieke reacties op traumatische ervaringen te signaleren zoals verminderd functioneren op school, alcohol-drugsgebruik, risicovol gedrag en woede fantasieën (Van Schie & Van den Muijsenbergh, 2017). Naast PTSS komen ook angststoornissen, gedragsstoornissen, concentratiestoornissen en met name depressies regelmatig voor bij deze doelgroep.

Daarbij komt dat de Eritrese ex-amv's zich in hun adolescentieperiode bevinden en te maken krijgen met nieuwe ontwikkelingstaken, zoals identiteitsvorming en voor zichzelf leren zorgen (Kuling, 2016). Tijdens deze adolescentieperiode is er vaak sprake van onzekerheid over de toekomst en stress over lichamelijke en persoonlijke ontwikkeling. Adolescenten kunnen dagelijks veel stress ervaren met betrekking tot het vervullen van ontwikkelingstaken en het omgaan met alle veranderingen die de adolescentieperiode met zich meebrengt. Met name de steun en betrokkenheid van ouders is een belangrijke factor voor een positieve ontwikkeling (Helsen, Vollebergh, & Meeus, 1997). De Eritrese ex-amv's zijn echter zonder ouders naar Nederland gekomen en missen de directe betrokkenheid van ouders in hun dagelijks leven. De Eritrese ex-amv's komen in een onbekende samenleving terecht en bovengenoemde factoren kunnen van invloed zijn op het ontwikkelingsproces.

2.1.1 Het acculturatieproces

Zoals in de probleemanalyse staat omschreven wordt er een mate van zelfredzaamheid en actieve participatie van vluchtelingen verwacht en wordt er gestreefd naar een snelle, succesvolle integratie. Het acculturatieproces dat de vluchtelingen doorlopen kan zowel succesvol als problematisch verlopen. Acculturatie is het veranderingsproces van personen met verschillende etnische en culturele achtergronden, die langdurig met elkaar samenleven binnen dezelfde maatschappij (Berry & Sam, 1997). Er wordt onderscheid gemaakt tussen vier acculturatie strategieën. *Assimilatie* houdt in dat iemand zich bijna volledig aanpast en mengt met de heersende cultuur, waarbij de eigen culturele identiteit niet of nauwelijks wordt behouden. *Separatie* houdt in dat er nauwelijks interactie plaatsvindt met de heersende cultuur en wordt er streng vastgehouden aan de eigen culturele identiteit (Berry & Sam, 1997). Er wordt gesproken van *marginalisatie* wanneer iemand zich totaal afzijdig houdt, zowel van de heersende cultuur als van de oorspronkelijke cultuur. Bij *Integratie* is er cultuurbehoud en vindt er tegelijkertijd interactie met de heersende cultuur plaats. Wanneer er sprake is van integratie is er minder kans op stress en vindt er meer maatschappelijke participatie plaats.

Het acculturatieproces kan veel stress veroorzaken, dit wordt ook wel acculturatiestress genoemd. Hierbij wordt er stress ervaren tijdens het acculturatieproces en kunnen de gevolgen van deze stress een negatieve invloed hebben op het integratieproces en de zelfredzaamheid van vluchtelingen (Berry, 1992). Deze ervaren stress komt onder andere voort uit het feit dat vluchtelingen nieuwe taken moeten uitvoeren in een onbekende en niet-vertrouwde omgeving, waarbij ze de taal waarin wordt gecommuniceerd nog onvoldoende beheersen (Vedder, 2014). Hierdoor kan er sprake zijn van verslechtering in de psychische en lichamelijke toestand van de vluchteling, door bijvoorbeeld slapeloosheid of depressieve gevoelens. Angsten en het gevoel er niet bij te horen kunnen uiteindelijk leiden tot afzondering en vermindering in participatie (Berry, 1992). Een belangrijke factor die deze negatieve gevoelens kan versterken is discriminatie, wat ervoor kan zorgen dat de mentale weerbaarheid en veerkracht van de vluchteling afneemt (Vedder, 2014).

2.1.2 Veerkracht

Vluchtelingenjongeren worden vanuit de ogen van de samenleving doorgaans gezien als een risicovolle en kwetsbare doelgroep met weinig kansen binnen de maatschappij (Sleijpen, 2015). Het is vaak erg lastig om van dit etiket en dergelijke vooroordelen af te komen. Door uit te gaan van de kracht van vluchtelingenjongeren worden hun kwaliteiten benut en kunnen er juist mogelijkheden worden gecreëerd. Jongeren beschikken namelijk over een bepaalde mate van veerkracht (Romijn, De Graaf, & De Jonge, 2010). Veerkracht staat voor het flexibel en volhardend kunnen reageren op probleemsituaties. Kenmerkend voor een positieve veerkracht is een positief gevoel van eigenwaarde, zelfvertrouwen en een realistisch zelfbeeld. Een jongere met veerkracht beschikt over sociale en cognitieve competenties om zichzelf te kunnen redden binnen de maatschappij. Veerkracht draagt hierdoor ook bij aan de zelfredzaamheid van jongeren. Ex-amv's tonen vaak veerkracht door het feit dat ze de vlucht naar Nederland hebben doorstaan en daarbij manieren vinden om met lastige omstandigheden om te gaan en gemotiveerd zijn om zich aan te passen aan een nieuwe omgeving (Ghaemina, Ghorashi, & Crul, 2017).

Het volgen van passend onderwijs kan een positieve bijdrage leveren aan de veerkracht en zelfredzaamheid van vluchtelingenjongeren (Holter, 2008). Een goede relatie met leerkrachten en medeleerlingen op school helpt bij het ontwikkelen van zelfvertrouwen en een concreet toekomstperspectief. Ook kan onderwijs afleiding bieden voor negatieve aspecten in het leven en zorgt het voor regelmaat en meer zekerheid (Ghaemina, Ghorashi, & Crul, 2017). Er kunnen op school nieuwe contacten worden gelegd en daarmee wordt het sociale netwerk verbreed. De persoonlijke ontwikkelingen die jongeren tijdens de onderwijsperiode meemaken dragen bij aan een nieuw en stabiel zelfbeeld. Veel (ex-)amv's hebben toekomstdromen over successen in het onderwijs en later op de arbeidsmarkt en ze willen niets liever dan hun ouders en familieleden trots maken (Ghaemina, Ghorashi, & Crul, 2017). Deze factoren dragen bij aan de motivatie van de jongeren om te presteren op school.

Daarbij speelt religie een belangrijke rol in het dagelijks leven van veel Eritrese vluchtelingen en kan het een positieve bijdrage leveren aan de veerkracht en zelfredzaamheid van de jongeren (De Gruijter & Razenberg, 2017) (Sleijpen, 2015). Religie wordt ervaren als een belangrijke bron van psychologische en sociale steun. Zo kan het bronnen van zingeving, hoop en kracht bieden (De Vries, Caes, & Ganzevoort, 2007). De saamhorigheid en religieuze rituelen kunnen een betekenis kader vormen voor het omgaan met moeilijke omstandigheden en zorgt in veel gevallen voor verzachting van deze omstandigheden (Bot, 2008). Daarbij geeft religie vaak bepaalde leefregels om iemand op het juiste pad te houden en structuur in het leven aan te brengen. De leden van een religieuze groep kunnen voor de jongeren een rolmodel zijn en het juiste voorbeeld geven. De onderlinge samenwerking tussen religieuze en reguliere organisaties groeit steeds meer, met als voornaamste doelen om de doelgroep beter te kunnen bereiken en door te kunnen verwijzen naar professionele organisaties (Davelaar & Van den Toorn, 2010).

2.2 Begeleiding

Binnen deze paragraaf wordt er stilgestaan bij mogelijke handvatten voor de begeleiding van de Eritrese ex-amv's om de zelfredzaamheid te stimuleren. Er wordt rekening gehouden met de culturele achtergrond om aan te kunnen sluiten bij de behoeften van deze doelgroep. Vervolgens wordt er stilgestaan bij het verwerven van competenties bij vrijwilligers, aangezien zij de begeleiding vanuit organisatie X uitvoeren.

2.2.1 Maatwerk

Uit de probleemanalyse en bovenstaande theorie komt duidelijk naar voren dat de Eritrese ex-amv's een kwetsbare doelgroep vormt met uiteenlopende hulpvragen. Met name alleenstaande jongeren zijn tijdens de overgang naar achttien jaar kwetsbaar en vallen regelmatig tussen wal en schip doordat de hulpverlening onvoldoende aansluit (Van Audenhove & Vander Laenen, 2010). Jongeren zoeken over het algemeen niet snel zelf een hulpverlener op en zien vaak de ernst van de problematiek niet in. Een proactieve benadering kan ervoor zorgen dat jongeren gemotiveerd raken om contact te onderhouden met hulpverleners en actief met hun problematiek aan de slag te gaan (Van Doorn, Van Etten, & Gademan, 2013). Hierbij is het van belang om maatwerk te leveren, door te kijken naar individuele mogelijkheden en doelen en daarbij aansluiting te vinden bij de leefwereld van de jongere (De Vries, 2007). Ieder individu heeft immers eigen behoeften en hulpvragen. Het begrip empowerment sluit aan bij het leveren van maatwerk. Empowerment houdt in dat de hulpverlener zich inzet om de autonomie en zelfredzaamheid van de cliënt te vergroten binnen zijn eigen sociale omgeving. Vanuit Stichting New Dutch Connections is er onderzoek gedaan naar een effectieve training om de zelfredzaamheid en het welbevinden van vluchtelingenjongeren te vergroten (Stuurman, Richards, & Hijweege, 2014). Volgens het onderzoek omvat het stimuleren van empowerment bij vluchtelingenjongeren grofweg drie stappen. Ten eerste is het belangrijk om de jongeren te motiveren tot zelfontwikkeling en bewust te maken van eigen kwaliteiten (Stuurman, Richards, & Hijweege, 2014). Vervolgens wordt er stilgestaan bij een realistisch toekomstperspectief naar aanleiding van de wensen en kwaliteiten van de jongeren. Als laatste wordt er doelgericht gewerkt aan het inzetten van deze kwaliteiten en het vinden van een zinvolle dagbesteding. Hierbij kan een concreet stappenplan de jongeren helpen om hun doelen te kunnen verwezenlijken en hun zelfredzaamheid te vergroten. Aangezien de Eritrese ex-amv's vanuit hun culturele referentiekader denken, is het belangrijk om hier rekening mee te houden om maatwerk te kunnen leveren. Hierover wordt er in de volgende paragraaf nader uitleg gegeven.

2.2.2 Interculturele communicatie

Over het algemeen kan er onderscheid worden gemaakt tussen een grofmazige (G-) cultuur, zoals in Nederland, en een fijnmazige (F-) cultuur, zoals in Eritrea (Pinto, 2007). Vanuit de G-cultuur in Nederland wordt er met betrekking tot menselijke behoeften veelal uitgegaan van de behoeftepiramide van Maslow. Pinto stelt daarentegen dat er binnen F-culturen andere behoeften centraal staan. Binnen een G-cultuur is er een grote mate van vrijheid van gedrag en uitingen, ieder individu vertaalt

zelf de algemene regels naar gedragsregels voor specifieke situaties (Pinto, 2007). Er is meer ruimte voor de individuele identiteit. Binnen een F-cultuur gelden er voor vrijwel iedere situatie specifieke gedragsregels en is er amper ruimte om eigen gedragsregels te creëren. Er heerst een collectieve identiteit, waarbij het belang van de groep in plaats van het individu voorop staat. Integratie kan worden gezien als een verschuiving tussen beide structuren (Blom, 2011). Een vluchteling uit Eritrea zal tijdens een succesvol integratieproces kennismaken met de Nederlandse G-cultuur en deels verschuiven naar de behoeftepiramide van Maslow. Dit wordt ook wel een M-cultuur genoemd, waarbij er een mix van de G- en F-cultuur aanwezig is (Blom, 2011). In de praktijk blijkt echter dat religie en de collectiviteit binnen F-culturen vaak leidend zijn, waardoor de F-cultuur overheersend blijft en de integratie kan stagneren.

De culturele achtergrond heeft invloed op de denkwijze en sociale interactie van mensen (Pinto, 2007). Cultuur kan worden gezien als een referentiekader met waarden en normen, van waaruit iemand beoordeelt en interpreteert. Wanneer mensen zich lid voelen van een culturele groep, wordt de cultuur vaak door volgende generaties overgenomen en geeft het onbewust richting voor bepaald gedrag en iemands kijk op de wereld. Iemand leert vanaf de geboorte van de gedragingen om zich heen en krijgt bepaalde gedragsregels mee (Pinto, 2007). Dit proces wordt ook wel socialisatie genoemd en verschilt per gezin en culturele achtergrond. Onder de Eritrese vluchtelingen is er sprake van een grote sociaal-culturele afstand tot de Nederlandse maatschappij (Huijnk, Dagevos, & Miltenburg, 2017). Tijdens het socialisatieproces zijn zij niet opgevoed met de Westerse vrijheden, met als gevolg dat zij veelal niet gewend zijn om assertief te zijn en het lastig vinden om bezig te zijn met ontwikkelingen op individueel niveau. Voor hulpverleners kunnen deze cultuurverschillen moeilijkheden opleveren tijdens de communicatie met vluchtelingen en bij het begrijpen van hulpvragen (Van Bakkum & Sevinç, 2006). Voor vluchtelingen daarentegen is het vaak ook lastig om de Westerse attitude te begrijpen en hun hulpvraag duidelijk over te brengen. Om hier een brug tussen te kunnen slaan is het van belang dat de hulpverlener bewust is van het effect van zowel de eigen cultuur, als de cultuur van de vluchteling en hier tijdens de communicatie rekening mee houdt (Van Bakkum & Sevinç, 2006).

Communicatie is een proces waarbij een zender een boodschap naar een ontvanger overbrengt. Bij effectieve communicatie wordt de boodschap volledig door de ontvanger begrepen (Pinto, 2007). Wanneer de zender en ontvanger ieder een verschillende culturele achtergrond hebben, wordt er gesproken van interculturele communicatie (Shadid, 1998). Communicatie wordt ook wel gezien als een voorwaarde voor het ontstaan van een gemeenschappelijke cultuur en tegelijkertijd ontwikkelt iedere cultuur eigen communicatiestijlen en gedragscodes. Om interculturele communicatie effectief te laten verlopen is het belangrijk om bewust te zijn van de geldende normen, waarden en gedragsregels van de ander (Shadid, 1998). Wanneer er tijdens communicatie en binnen de hulpverlening rekening wordt gehouden met de culturele achtergrond van iemand, wordt er ook wel gesproken van een cultuursensitieve benadering (Broshuis & Scholtens, 2017). Er wordt cultuursensitief gehandeld wanneer er niet alleen vanuit het eigen referentiekader, maar ook vanuit het referentiekader van de

ander wordt gekeken. De hulpverlener probeert zich te verplaatsen in de gedachtegang van de ander en is in staat om eigen gedrag daarop aan te passen (Broshuis & Scholtens, 2017). Hierbij is het belangrijk om flexibel en respectvol te zijn, onder andere door bewust te zijn van je eigen grenzen en soepel leren te bewegen tussen verschillende culturele referentiekaders. Het is geen noodzaak om als hulpverlener op de hoogte te zijn van alle culturele achtergronden en verschillen, maar wel dat er rekening wordt gehouden met het feit dat het hanteren van de Westerse cultuur niet voor iedereen vanzelfsprekend is (Pharos, 2017). Het gaat dus niet alleen om kennis van verschillende culturen, maar ook om de competenties van de hulpverlener en een respectvolle bejegening naar de vluchteling toe. Op deze manier wordt er gecommuniceerd vanuit een gelijkwaardige basis, waardoor er ruimte is om een vertrouwensband op te kunnen bouwen en aan te sluiten bij de behoeften van de vluchteling (Pharos, 2017). In de volgende paragraaf wordt er stilgestaan bij de competenties van vrijwilligers.

2.2.3 Vrijwilligers

Binnen de maatschappelijke dienstverlening worden er steeds meer vrijwilligers ingezet ter aanvulling of ter vervanging van professionele hulpverlening (Machielse & Runia, 2013). Ook zijn er organisaties, zoals organisatie X, waar de hulpverlening onder begeleiding van een vrijwilligerscoördinator volledig wordt uitgevoerd door vrijwilligers. Het gebrek aan vraaggericht werken en interculturele competenties onder vrijwilligers kan een negatieve invloed hebben op de kwaliteit van de hulpverlening aan vluchtelingen (Helders, 2016). De meeste vrijwilligers zijn gewend om zoveel mogelijk te hulp te schieten en zaken uit handen te nemen, in plaats van uit te gaan van de eigen regie en competenties van de cliënt. Een gebrek aan interculturele competenties kan leiden tot onvoldoende aansluiting bij de leefwereld van de cliënt (Helders, 2016). Professionals kunnen vrijwilligers ondersteunen in het verwerven van competenties en passende benaderingswijzen.

Uit eerder onderzoek naar vrijwillige inzet binnen de hulpverlening gaf het merendeel van de professionals aan de inzet van vrijwilligers als een positieve bijdrage te zien (Machielse & Runia, 2013). Zo zijn er professionals die samenwerken met vrijwilligers en ondersteuning bieden bij het de begeleiding van de cliënt, onder andere door het geven van praktijkvoorbeelden en adviezen. Professionals kunnen op deze manier kennis overdragen aan de vrijwilligers. Vrijwilligers werkzaam met vluchtelingen kunnen daarentegen ook kennis overdragen aan professionals, aangezien vrijwilligers vaak direct en intensief contact hebben met de vluchtelingen (Ferrier, Kahmann, & Massink, 2017). Er blijkt echter meer behoefte te zijn aan een duidelijke taakverdeling en er zijn bepaalde taken waarbij professionele expertise nodig blijft (Machielse & Runia, 2013). Hierbij is het belangrijk om met elkaar in overleg te blijven gaan en samen te werken, zodat er duidelijkheid wordt gecreëerd voor beide partijen en de vrijwilligers kunnen leren van de expertise van de professionals. Voor de coördinator is het belangrijk om duidelijk te zijn over de taken en verwachtingen van de vrijwilligers en een nauwe samenwerking te bewerkstelligen met de gemeente en betrokken professionele instanties (Van Middendorp, Gesthuizen, & Van Geuns, 2017). Ook dient de coördinator tijdens de werving rekening te houden met competenties voor het uitvoeren van bepaalde taken en dient hier regelmatig op gereflecteerd te worden.

Met de methode Erkenning Verworven algemene Competenties vrijwilligers, EVC-procedure genoemd, wordt er inzicht verworven in de competenties van vrijwilligers (Brink, 2010). Het doel van deze methode is het stimuleren van ontwikkeling en het vergroten van zelfvertrouwen van vrijwilligers. Bovendien draagt de methode bij aan verbetering van de kwaliteit van het vrijwilligerswerk en het vergroten van de deskundigheid van vrijwilligers. De methode kan zowel individueel als in groepsverband worden uitgevoerd en duurt gemiddeld acht tot tien weken. De EVC-procedure bestaat uit grofweg vier stappen (Brink, 2010). Als eerste is er een beginesprek en introductie over de methode. Vervolgens maakt de vrijwilliger een portfolio aan waarin er bewijzen worden verzameld van competenties door middel van zelfbeoordeling. Zodra dit is afgerond, is er een beoordelingsgesprek over het portfolio en als laatste is er een eindgesprek waarin er gezamenlijk een persoonlijk ontwikkelplan wordt gemaakt. De vrijwilliger kan hier individueel mee aan de slag. De EVC-procedure is een voorbeeld van een training die kan bijdragen aan de competenties van vrijwilligers. Het is belangrijk om bewustwording te creëren van persoonlijke valkuilen en kwaliteiten, om zo nieuwe kwaliteiten te kunnen ontwikkelen (Helders, 2016). Bij het ontwikkelen van interculturele competenties is het belangrijk om stil te staan bij eigenschappen zoals respect, openheid, empathie en het aannemen van een onbevooroordeelde houding. Professionals kunnen aansturen op empowerment en coaching geven aan vrijwilligers door middel van feedback en gezamenlijk reflecteren op verschillende praktijksituaties (Helders, 2016). Hiermee kunnen vrijwilligers competenties verwerven om aansluiting te vinden bij de Eritrese ex-amv's en de zelfredzaamheid te stimuleren. In de volgende paragraaf wordt er besproken welk instrument de vrijwilligers van organisatie X kunnen gebruiken om de zelfredzaamheid te stimuleren tijdens de begeleiding.

2.2.4 Meetinstrument zelfredzaamheid

De Zelfredzaamheid-Matrix is een instrument voor hulpverleners om de zelfredzaamheid van cliënten overzichtelijk in kaart te brengen (Lauriks, et al., 2017). Hierbij wordt er gekeken naar de volgende dertien domeinen: financiën, werk & opleiding, tijdsbesteding, huisvesting, huiselijke relaties, geestelijke- en lichamelijke gezondheid, middelengebruik, basale- en instrumentele activiteiten van het dagelijks leven, sociaal netwerk, maatschappelijke participatie en justitie. Aan de hand van een overzichtelijk schema waarin de verschillende domeinen aan bod komen, kan er per domein een inschatting van de mate van zelfredzaamheid worden ingeschat (Lauriks, et al., 2017). In het schema worden de volgende scores gehanteerd: acute problematiek, niet zelfredzaam, beperkt zelfredzaam, voldoende zelfredzaam en volledig zelfredzaam. Door het gebruik van de Zelfredzaamheid-Matrix wordt er een inschatting gemaakt van het gebied waar zich problemen afspelen en in welke mate, zodat de begeleiding kan aansluiten op individuele behoeften van cliënten (Van den Boom, Lauriks, De Wit, & Klaufus, 2015). Hierdoor kunnen er eerder problemen worden gesignaleerd en kan er worden doorverwezen naar een gespecialiseerde instantie. Tegelijkertijd kunnen er op verschillende domeinen ook ondersteunende factoren worden gesignaleerd en kunnen deze op de juiste manier worden ingezet, waardoor er meer aandacht wordt besteed aan empowerment.

2.3 Zelfredzaamheid

Tot slot is er nog de definitie van zelfredzaamheid. Over het algemeen wordt er van zelfredzaamheid gesproken wanneer iemand een acceptabel niveau van functioneren heeft op gebieden waar iedereen binnen de Nederlandse samenleving in het dagelijks leven mee te maken krijgt (Lauriks, et al., 2017). Daarbij wordt er van zelfredzaamheid gesproken wanneer iemand tijdig hulp organiseert zodra er bedreigingen in het functioneren zijn of zodra iemand bepaalde zaken niet zelfstandig aankan. Binnen de jeugdhulpverlening wordt er rondom zelfredzaamheid met name gekeken naar de ontwikkelingstaken van de jongeren (Nederlands Jeugdinstituut, 2017). Zo zijn adolescenten bijvoorbeeld bezig met het ontwikkelen van emotionele, praktische en financiële zelfstandigheid. Zowel biologische en psychologische factoren als sociale omgevingsfactoren hebben directe invloed op een gezonde of juist ongezonde ontwikkeling van jongeren (Van Willigen, 2003). Binnen de ontwikkelingspsychologie wordt er hierbij onderscheid gemaakt tussen risicofactoren en beschermende factoren. Wanneer er sprake is van disbalans tussen deze factoren, is er een grote kans op een achterstand in ontwikkelingstaken die passen bij de leeftijd en omgeving van de jongeren. Ook kan er onderscheid worden gemaakt tussen algemene ontwikkelingstaken en extra ontwikkelingstaken van jongeren (Van der Veer, 2002). Ontwikkelingstaken zijn gerelateerd aan de voorwaarden en verwachtingen vanuit een bepaalde cultuur. Het vervullen van algemene ontwikkelingstaken binnen de Nederlandse samenleving kunnen hierdoor minder vanzelfsprekend of zelfs vreemd zijn voor bijvoorbeeld de Eritrese jongeren. Er zijn extra ontwikkelingstaken zoals het omgaan met achtergebleven familie, omgaan met traumatische ervaringen, sociaal isolement doorbreken en omgaan met normen en waarden tussen twee verschillende culturen (Van der Veer, 2002). Het vervullen van zowel algemene als extra ontwikkelingstaken is van belang voor de psychische ontwikkeling. Het verwerven van kennis en vaardigheden is een proces waarbij er gericht onderwijs en training nodig is.

Naast ontwikkelingstaken kan er ook worden gekeken naar de sociale en financiële zelfredzaamheid. Een sociaal netwerk kan namelijk een positief effect hebben op het welbevinden en de zelfredzaamheid van vluchtelingen. Wanneer iemand sociaal zelfredzaam is, heeft diegene een netwerk om op terug te vallen en zijn er bronnen om hulp in te kunnen schakelen (Distelbrink, De Gruijter, & Pels, 2007). Er wordt gesproken van sociale zelfredzaamheid wanneer iemand ook in staat is om deze bronnen zelf op een juiste manier in te kunnen zetten. Wanneer iemand te weinig of geen sociale contacten heeft en zich eenzaam voelt, is er sprake van onvoldoende sociale zelfredzaamheid (Van Rooijen, Kahmann, Elferink, & Avrić, 2018). Met name voor Eritrese vluchtelingen blijkt het erg lastig om nieuwe contacten te leggen in Nederland. De taalbarrière en schaamte over trauma of financiële problemen zijn hierbij vaak de grootste obstakels. Daarbij komt dat de jongeren zeer beperkte financiële mogelijkheden hebben, waardoor ze minder deelnemen aan sociale activiteiten (Van der Veer, 2002). Hierdoor komen ze minder snel in contact met autochtone leeftijdsgenoten en blijft hun sociale netwerk beperkt.

Financiële zelfredzaamheid kan worden gezien als een balans tussen inkomsten en uitgaven op zowel korte als lange termijn, waarbij iemand weloverwogen keuzes maakt en weet wanneer er op financieel gebied hulp ingeschakeld dient te worden (Van Rooijen, Kahmann, Elferink, & Avrić, 2018). Wanneer iemand over onvoldoende vaardigheden beschikt maar wel zelf hulp inschakelt, wordt er gesproken van financiële zelfredzaamheid. Het komt ook voor dat iemand wel over de benodigde vaardigheden beschikt, maar niet of onvoldoende de kans krijgt om deze toe te kunnen passen. De Eritrese ex-amv's binnen organisatie X worden niet getoetst op dergelijke vaardigheden en komen vanaf hun achttiende direct in budgetbeheer vanuit de gemeente, waardoor zij niet de kans krijgen om hun eigen financiën te kunnen beheren.

Hoofdstuk 3: Methodologie

In het hoofdstuk methodologie wordt er stilgestaan bij de onderzoekspopulatie en steekproef binnen dit onderzoek. Vervolgens wordt de dataverzamelmethode uitgelegd en verantwoord. Bij het meetinstrument wordt er ook stilgestaan bij de betrouwbaarheid en validiteit. Als laatste wordt er bij de data-analyse uitleg gegeven over de verwerking van de verzamelde gegevens.

3.1 Onderzoekspopulatie en steekproef

Een populatie is een groep personen waar onderzoek naar wordt verricht. De onderzoekspopulatie binnen dit onderzoek bestaat uit individuele personen, waarbij er wordt gevraagd naar persoonlijke meningen en ervaringen om antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag (Baarda, et al., 2013). De onderzoekspopulatie kan worden onderverdeeld in twee groepen, namelijk cliënten en professionals. De eerste groep bestaat uit Eritrese ex-amv's. Deze jongeren krijgen een half jaar maatschappelijke begeleiding vanuit organisatie X. De tweede groep bestaat uit professionals vanuit verschillende instanties die werken met de doelgroep Eritrese ex-amv's, namelijk de coördinator van organisatie X, twee maatschappelijk werksters en twee jeugdbeschermers. Er is gekozen voor professionals vanuit verschillende instanties om zo meerdere visies en inzichten vanuit verschillende perspectieven te kunnen verwerven. Voor het beantwoorden van de hoofdvraag is het belangrijk om beide perspectieven mee te nemen in het onderzoek. Er wordt namelijk gevraagd naar de expertise en visie van professionals, maar tegelijkertijd ook naar de persoonlijke ervaringen en behoeften op het gebied van begeleiding vanuit de cliënten zelf. De expertise van de professionals kan bijdragen aan het bieden van handvatten voor de vrijwilligers die de maatschappelijke begeleiding vanuit organisatie X uitvoeren.

Steekproef

Aangezien de totale onderzoekspopulatie te groot is om mee te nemen in het onderzoek, is er van de bovengenoemde populatiegroepen een steekproef genomen (Baarda, et al., 2013). De steekproef bestaat uit tien personen, waarvan vijf cliënten en vijf professionals. Er is gekozen voor een selecte steekproef, waarbij er rekening is gehouden met verschillende selectiecriteria. Bij de steekproef onder de Eritrese ex-amv's is er gekozen voor vijf jongeren waarvan het begeleidingstraject vanuit organisatie X is afgerond, omdat er gevraagd wordt naar de ervaringen van de begeleiding. De jongeren zijn allemaal man en tussen de achttien en negentien jaar oud. Er zijn alleen mannelijke respondenten geworven, omdat er tijdens de steekproef geen vrouwelijke respondenten waren die het begeleidingstraject op dat moment hadden afgerond. Als laatste is er rekening gehouden met het niveau van Nederlands om deel te kunnen nemen aan de interviews.

Bij de tweede steekproef is er gekozen voor vijf professionals vanuit drie verschillende instanties. Voor de doelstelling en vraagstelling binnen dit onderzoek is het van belang om kennis en inzicht te verwerven in wat er nodig is voor de begeleiding van de Eritrese ex-amv's. Er is daarom gekozen voor

verschillende professionele invalshoeken vanuit meerdere professionele instanties. Ook is ervoor gekozen om de vrijwilligers van organisatie X niet te interviewen, aangezien er onderzoek wordt gedaan naar kennis en vaardigheden die juist bij deze vrijwilligers vaak ontbreken. Een van de respondenten is de coördinator van organisatie X. De coördinator kan worden gezien als de sleutelinformant die een centrale rol speelt in de onderzoekspopulatie en in staat is afstand te nemen en te reflecteren op concrete situaties (Baarda, et al., 2013). De coördinator heeft namelijk ervaring met het begeleiden van de doelgroep, werken met vrijwilligers en samenwerken met betrokken professionals. Twee respondenten zijn professionals die werkzaam zijn als maatschappelijk werker binnen organisatie Y. Zij begeleiden de Eritrese ex-amv's op psychosociaal gebied zodra ze op zichzelf gaan wonen, waardoor zij inzicht hebben in het dagelijks leven en de zelfredzaamheid van de jongeren. Daarbij gaan zij methodisch te werk op het gebied van zelfredzaamheid, waardoor zij in staat kunnen zijn om handvatten te bieden voor de vrijwilligers van organisatie X. Twee respondenten zijn professionals die werkzaam zijn als jeugdbeschermer bij organisatie Z. Zij beschikken over de wettelijke vertegenwoordiging van de Eritrese ex-amv's tot hun achttiende levensjaar en zijn tot die tijd verantwoordelijk voor het welzijn van de jongeren. Zij hebben inzicht in de persoonlijke ontwikkeling vanaf het moment dat de jongeren in Nederland zijn en zijn ook verantwoordelijk voor de warme overdracht naar organisatie X.

De Eritrese ex-amv's zijn persoonlijk ingelicht over het interview en voor de definitieve afspraak benaderd via de telefoon. Er is gekozen voor een mondelinge uitleg en een herinnering via de telefoon, omdat het voor de jongeren vaak lastig is om afspraken te begrijpen en te onthouden. De professionals zijn per mail ingelicht over het onderzoek en uitgenodigd voor het interview. Om de privacy van de respondenten te waarborgen zijn alle namen tijdens het afnemen en verwerken van de interviews geanonimiseerd. Het is van belang om de respondenten juist in te lichten over het doel van het onderzoek en om toestemming te vragen door middel van een introductiebrief (Baarda, et al., 2013). Voorafgaand aan de interviews is er door middel van een informed consent (zie bijlage 1) uitleg gegeven over het onderzoek en de privacy waarborging. Alle respondenten hebben hun handtekening gezet en daarmee toestemming gegeven voor het verwerken van de interviews.

3.2 Dataverzamelmethode

Een kwalitatief onderzoek draagt bij aan het kunnen begrijpen van sociale verschijnselen, waarbij er nadruk wordt gelegd op de persoonlijke ervaringen en betekenissen van alle betrokkenen (Boeije, 2014). In een kwalitatief onderzoek gaat het niet om aantallen, maar om het proberen te begrijpen van bepaalde verschijnselen of problemen (Baarda, et al., 2013). Zo wordt er onderzoek gedaan naar mogelijke handvatten voor de vrijwilligers van organisatie X, om zo de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's tijdens de begeleiding te stimuleren. Hiervoor wordt er ook onderzocht waar zich problemen voordoen en waar er behoefte aan is, bijvoorbeeld op het gebied van begeleiding. Binnen dit kwalitatieve onderzoek is er voor de dataverzameling gebruik gemaakt van literatuuronderzoek en

interviews. Voorafgaand aan de interviews is er in het theoretisch kader relevante literatuur verzameld over onderwerpen die in de probleemanalyse naar voren zijn gekomen. Zo is er bijvoorbeeld literatuuronderzoek gedaan naar mogelijke problematieken rondom de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's, waar tijdens de begeleiding rekening mee gehouden kan worden om beter aan te kunnen sluiten bij de doelgroep. Er is gebruik gemaakt van verschillende betrouwbare bronnen, zoals boeken en wetenschappelijke artikelen.

Binnen een kwalitatief onderzoek is het van belang om tijdens het interview te vragen naar kennis, gedachten en gevoelens en daarmee het perspectief van de respondenten naar voren te krijgen (Baarda, et al., 2013). Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen binnen dit onderzoek is het van belang om naar het perspectief van zowel de Eritrese ex-amv's als de betrokken professionals te vragen. Wanneer er sprake is van vraagstelling naar persoonlijke ervaringen en de betekenis hiervan voor het individu, heeft een individueel interview de voorkeur (Baarda, et al., 2013). Er is daarom gekozen voor het afnemen van individuele, mondelinge interviews. Bij mondelinge interviews kan de interviewer de vraagstelling nog anders formuleren wanneer de respondent het niet begrijpt, wat bij met name de Eritrese ex-amv's van belang is (Baarda, et al., 2013). Bepaalde begrippen zoals zelfredzaamheid zijn voor hun vaak onbekend waardoor er toelichting nodig is. Op deze manier kunnen de Eritrese ex-amv's hun persoonlijke ervaringen en behoeften uiten met betrekking tot de begeleiding naar zelfredzaamheid. Tegelijkertijd kunnen de professionals aangeven hoe zij zelf de zelfredzaamheid stimuleren en aankijken tegen de huidige begeleiding. Beide perspectieven kunnen bijdragen aan het bieden van handvatten voor de vrijwilligers van organisatie X. Er is gekozen voor een semigestructureerd interview, waarbij de meest relevante onderwerpen zijn opgenomen in een topiclijst en er tegelijkertijd ruimte is voor het afwijken van de volgorde en formulering van de vraagstelling (Baarda, et al., 2013). Hierdoor heeft de interviewer meer vrijheid om door te vragen en te anticiperen op de respondenten, waardoor er meer diepgang kan worden gecreëerd.

Ethische verantwoording

Als onderzoeker is het belangrijk om stil te staan bij de ethische verantwoording van de dataverzameling (Van Zilfhout, 2014). Tijdens de contactlegging heeft de onderzoeker zichzelf geïntroduceerd en uitgelegd een neutrale positie in te nemen gedurende de interviews en het onderzoek, om sociaal wenselijke antwoorden proberen te voorkomen. Ook heeft de onderzoeker uitleg gegeven over het doel van het onderzoek en waar de resultaten voor zullen worden gebruikt. Voorafgaand aan de interviews hebben alle respondenten een informed consent ondertekend. Hiermee geven de respondenten toestemming om de resultaten van de interviews te mogen gebruiken voor het onderzoek. Een informed consent dient ook als bescherming voor de respondenten (Van Zilfhout, 2014). Er wordt uitgelegd dat een respondent recht heeft op een terugkoppeling van de resultaten van het onderzoek en dat een respondent altijd terug mag komen op zijn besluit om deel te nemen. Ook wordt hierbij vermeld dat de respondenten geanonimiseerd zullen worden en de resultaten enkel voor intern gebruik zijn bestemd.

Verder is er tijdens het onderzoek en de dataverzameling rekening gehouden met vertrouwen, zorgvuldigheid en volledigheid (Van Zilfhout, 2014). Als interviewer is het belangrijk om respect te tonen en vertrouwen te winnen bij de respondenten, bijvoorbeeld door het aannemen van een neutrale houding en het bespreken van een informed consent. Voor de zorgvuldigheid is er gebruik gemaakt van betrouwbare bronnen en is er een volledige literatuurlijst toegevoegd. Er wordt geen gevonden informatie achtergehouden. Voor de volledigheid is er vanuit verschillende invalshoeken naar het onderwerp gekeken, namelijk vanuit cliënten en professionals.

3.3 Meetinstrument

Als meetinstrument is er tijdens de interviews gebruik gemaakt van een topiclijst (zie bijlage 2). Er zijn twee verschillende topiclijsten gemaakt, namelijk een voor de professionals en een voor de Eritrese ex-amv's. Deze topiclijst bevat relevante onderwerpen en vraagstellingen om te gebruiken tijdens het interview, die bijdragen aan de beantwoording van de onderzoeksvragen. De onderwerpen in de topiclijst komen voort uit de hoofd- en deelvragen en het theoretisch kader. Hiermee kan de onderzoeker voorkomen dat bepaalde belangrijke onderwerpen niet aan bod komen tijdens het interview (Baarda, et al., 2013). Een van de belangrijke onderwerpen binnen dit onderzoek is zelfredzaamheid. Aan de professionals is er bijvoorbeeld gevraagd wat zij verstaan onder het begrip zelfredzaamheid en werd er doorgevraagd naar de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's op verschillende leefgebieden. Vervolgens werd er ook gevraagd naar mogelijke handvatten voor de begeleiding, aangezien deze inzichten nodig zijn voor het beantwoorden van de hoofdvraag. Voor de Eritrese ex-amv's is het begrip zelfredzaamheid lastig te begrijpen, waardoor het begrip in de topiclijst is opgedeeld in verschillende gebieden waar de interviewer naar kan vragen, zoals vrije tijd of zelfstandig wonen. Zo werd er per leefgebied gevraagd hoe de cliënt dit momenteel ervaart en waar er eventueel behoefte aan is. Op deze manier ondersteunt de topiclijst bij het behandelen van de juiste kernbegrippen uit de vraagstelling bij beide respondentgroepen.

Betrouwbaarheid en validiteit

Voor de betrouwbaarheid van het onderzoek is er geprobeerd om de toevallige factoren zoveel mogelijk te beperken (Van Lieshout, 2014). Er is rekening gehouden met de omgeving tijdens de interviews door een rustige spreekkamer te gebruiken en de omgeving in te lichten over het interview in verband met geluidsoverlast. Het kantoor van organisatie X is voor zowel de cliënten als de professionals een bekende omgeving. Tijdens de interviews werden er zoveel mogelijk open vragen gesteld, om als interviewer zo weinig mogelijk sturing te geven en ervaringen en gedachten vanuit de respondenten zelf te kunnen verwerven. Tijdens het interviewen van de cliënten is er rekening gehouden met de mogelijke taalbarrière, door de vraagstelling hierop aan te passen en waar nodig op een andere manier te herhalen. Om de betrouwbaarheid van de interviews te waarborgen zijn alle interviews opgenomen en getranscribeerd. Hierdoor worden de resultaten letterlijk verwerkt in het onderzoek en is er geen ruimte voor de onderzoeker om eigen interpretaties toe te passen.

Om de interne validiteit binnen het onderzoek te waarborgen is het belangrijk om systematische fouten zoveel mogelijk te beperken (Van Lieshout, 2014). Zo is er een proefinterview afgenomen met beide topiclijsten, om de suggestieve vragen te verwijderen en de lijst waar nodig aan te vullen. Er is telkens teruggeblikt naar de onderzoeksvragen, om te controleren of de topiclijst voldoende onderwerpen bevat voor de beantwoording van de hoofdvraag. Externe validiteit omvat de generaliseerbaarheid van de onderzoeksresultaten (Van Lieshout, 2014). Binnen een kwalitatief onderzoek wordt er specifiek onderzoek gedaan naar persoonlijke ervaringen en meningen, waardoor de resultaten meestal relevant zijn voor de specifieke praktijksituatie waar het onderzoek heeft plaatsgevonden. Dit beperkt de generaliseerbaarheid van de onderzoeksresultaten voor de gehele onderzoekspopulatie. Uit de probleemanalyse is echter gebleken dat er op macroniveau ook problemen worden gesignaleerd rondom de zelfredzaamheid van Eritrese vluchtelingen en de begeleiding vanuit vrijwilligers, waardoor de resultaten bruikbaar kunnen zijn voor vervolgonderzoek.

3.4 Data-analyse

Bij een kwalitatieve data-analyse wordt er gezocht naar antwoorden op de onderzoeksvragen (Baarda, et al., 2013). Om een heldere analyse te maken van de data uit de interviews, is er gebruik gemaakt van de techniek coderen. De onderzoeker doorloopt drie fasen, namelijk open coderen, axiaal coderen en selectief coderen (Baarda, et al., 2013). Door te coderen wordt de hoeveelheid aan informatie gereduceerd tot een overzichtelijk schema met codes, om de verzamelde data te kunnen verwerken in de resultaten. Voorafgaand aan het coderen zijn alle interviews getranscribeerd.

In de eerste fase is de relevante informatie uit de interviews opgedeeld in fragmenten en in een schema gezet met een daarbij passende code. Codes zijn trefwoorden of een combinatie van woorden waarmee de inhoud van fragmenten kan worden aangeduid (Baarda, et al., 2013). Op deze manier is er schematisch in kaart gebracht welke informatie van belang is voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Ongebruikte informatie uit de interviews is overigens wel bewaard gebleven.

In de tweede fase is er van de losse fragmenten met codes uit de open codering een structuur aangebracht door middel van axiaal coderen. Hierbij zijn de codes met elkaar vergeleken om overeenkomsten en verschillen te ontdekken en onderlinge verbanden te kunnen leggen (Baarda, et al., 2013). Zo werd er bijvoorbeeld een verband gezien tussen het stoppen met werken en budgetbeheer, waardoor deze codes bij elkaar zijn gezet onder de hoofdcodes financiën. Op deze manier worden alle codes in een schema overzichtelijk geordend onder hoofdcodes en sub codes. Zo is ervoor gekozen om de belevingen en ervaringen van de Eritrese ex-amv's per onderwerp bij de bevindingen van de professionals samen te voegen. Voor de beantwoording van de vraagstelling is het namelijk van belang om erachter te komen op welke wijze de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's kan worden gestimuleerd. Hierdoor kwam er naar voren dat professionals de jongeren zoveel mogelijk zelf laten doen, terwijl jongeren aangaven dat ze het prettig vinden als er in het begin iemand meegaat. Door het axiaal coderen krijgt de onderzoeker inzicht op achterliggende factoren, zoals in

het aansluiten van begeleiding bij de behoeften van de jongeren in het bovengenoemde voorbeeld (Baarda, et al., 2013).

Als laatste is er selectief gecodeerd, waarbij er aan de hand van het schema uit de vorige fase en de topiclijst een codeboom is gemaakt (zie bijlage 3). De onderzoeker doorloopt nogmaals de data en codes om onderlinge verbanden te vinden en indien nodig codes samen te voegen of op te splitsen (Baarda, et al., 2013). Zo werd er bijvoorbeeld een verband gezien tussen de vrijetijdsbesteding en het sociale netwerk van de Eritrese ex-amv's, waardoor beide thema's onder de hoofdcategorie sociaal netwerk zijn geplaatst. Op deze manier zijn alle fragmenten uit de interviews gecodeerd en overzichtelijk gemaakt in een codeboom, zodat de resultaten op een betrouwbare manier kunnen worden verwerkt.

Hoofdstuk 4: Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de interviews met verschillende professionals en Eritrese ex-amv's beschreven. Deze resultaten worden in verband gebracht met verschillende inzichten uit het theoretisch kader. Aan de hand van de drie deelvragen uit het onderzoek zullen de resultaten worden beschreven. Zoals er in het methodologiehoofdstuk naar voren kwam, zijn er binnen dit onderzoek twee verschillende steekproeven genomen. Ter verduidelijking van de citaten die in dit hoofdstuk worden gebruikt, is er een schema gemaakt van de respondenten (zie tabel 1). Respondent P staat voor professional en respondent C staat voor cliënt.

Respondent P1	Teamleider organisatie X
Respondent P2 + P3	Professional organisatie Y
Respondent P4 + P5	Professional organisatie Z
Respondent C6 t/m C10	Eritrese ex-amv's

Tabel 1 Respondenten

4.1 Welke factoren hebben invloed op de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen?

Tijdens de begeleiding van de Eritrese ex-amv's is het belangrijk om rekening te houden met factoren die zowel positieve als negatieve invloed kunnen hebben op de zelfredzaamheid. Hiermee kan duidelijk worden waar er behoefte aan is en hoe er aansluiting gevonden kan worden. Opvallend was dat het merendeel van de professionals tijdens de interviews hebben benadrukt dat de Eritrese ex-amv's adolescenten zijn en dat er veel van hen wordt verwacht op jonge leeftijd. Professionals geven aan dat ze er bewust van zijn dat de puberteit veel veranderingen met zich mee brengt en dat de Eritrese ex-amv's net als Nederlandse jongeren moeite kunnen hebben met zelfstandig taken uitvoeren en verstandige keuzes maken. Daarbij wordt benoemd dat adolescenten niet altijd inzien waar ze hulp bij nodig hebben en zich vaak niet bewust zijn van consequenties van bepaald gedrag. Uit de theorie komt naar voren dat alle veranderingen en nieuwe ontwikkelingstaken tijdens de adolescentieperiode stress kunnen veroorzaken en dat deze stress een negatieve invloed kan hebben op het welzijn van de jongeren (Kuling, 2016).

'Ze weten niet altijd waarbij ze hulp moeten vragen, omdat ze niet altijd helder hebben dat iets een probleem is. Of nu al een probleem is wat je moet aanpakken om het niet heel groot te laten worden (P2).'

Het ontbreken van de steun en opvoedende rol van ouders wordt door verschillende professionals naar voren gebracht en als oorzaak van veel stress en stagnatie in het ontwikkelingsproces gezien. Met name de betrokkenheid van ouders is belangrijk voor een positieve ontwikkeling van adolescenten (Helsen, Vollebergh, & Meeus, 1997). Dit wordt bevestigd door enkele Eritrese ex-amv's die aangeven dat ze met name in het begin door het gemis van hun familie last hadden van slaapproblemen en concentratieproblemen, met als gevolg dat ze niet goed voor zichzelf konden

zorgen en slechter presteerden op school. Naast de stress die de jongeren ervaren tijdens de adolescentieperiode en door het gemis van hun familie, komt er tijdens de interviews ook naar voren dat de jongeren stress ervaren doordat zij erg ver van de Nederlandse samenleving af staan. Uit de theorie komt naar voren dat vluchtelingen acculturatiestress kunnen ervaren wanneer ze nieuwe taken moeten uitvoeren in een niet-vertrouwde omgeving en dat deze stress negatieve invloed kan hebben op de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's (Berry, 1992). Hierbij is het met name belangrijk dat hulpverleners bewust zijn van deze culturele verschillen en hier rekening mee houden, wat door meerdere professionals wordt bevestigd. Opvallend was namelijk dat alle professionals, soms meerdere malen, de complexiteit van de Nederlandse samenleving en het verschil met de Eritrese cultuur hebben benadrukt.

'Daarbij komt dat wij hun vaak overvragen, doordat zij digitale vaardigheden missen, uh, niet weten wat wij bedoelen. De maatschappij voor hun heel complex is, dat wij hun vaak overvragen met dingen. Dat ze daardoor nog meer gaan terugtrekken, gaan isoleren en stress oplevert, en zichzelf gaan terugtrekken (P1).'

Enkele professionals zijn van mening dat de Eritrese ex-amv's worden overvraagd, bijvoorbeeld op het gebied van keuzevrijheid en de hoeveelheid informatie die ze moeten opnemen in een relatief korte periode, met als gevolg dat ze zich gaan misdragen of juist terugtrekken. Ook geven enkele professionals aan dat de jongeren het erg lastig vinden om te reflecteren en actief bezig te zijn met een realistisch toekomstperspectief, wat negatieve invloed kan hebben op de begeleiding naar zelfredzaamheid. Hierbij wordt benoemd dat de jongeren vanuit hun cultuur niet gewend zijn om over emoties te praten. De Eritrese ex-amv's hebben vanuit hun opvoeding bepaalde vaardigheden om bijvoorbeeld met persoonlijke ontwikkeling bezig te zijn niet meegekregen (Huijnk, Dagevos, & Miltenburg, 2017). Om ze hierbij te ondersteunen proberen professionals interesse te tonen en inzichten te geven om hiermee te oefenen, door bijvoorbeeld open vragen te stellen en een niet-oordelende houding aan te nemen. Meerdere professionals geven echter aan dat ze het lastig vinden om interesse te tonen in de Eritrese ex-amv's zonder wantrouwen bij ze op te wekken. Bij de meest basale vragen vinden veel jongeren het lastig om open te zijn en voelen ze al snel achterdocht. Hierdoor is het vaak lastig om een verdiepend gesprek aan te gaan om de jongeren te kunnen begrijpen en te ondersteunen.

'Een andere mindset en ja je kunt niet verwachten van iemand die in een heel...die geleerd heeft om zoveel mogelijk achterdochtig te zijn en en ja tussen de mazen door te gaan fietsen uh...dat is veel moeilijker om die dus ook weer vaardigheden aan te leren die binnen ons systeem passen. Dus daar moet je wel oog voor blijven houden. En dan kun je ook met Eritrese jongeren die ontwikkeling doormaken naar zelfstandigheid (P5).'

Het wantrouwen van de Eritrese ex-amv's kan in verband worden gebracht met de omstandigheden in het herkomstland Eritrea, zoals in het bovengenoemde citaat. In het theoretisch kader komt naar voren dat er in Eritrea sprake is van afuisterpraktijken, martelingen en dienstplicht (UN Human Rights Council, 2015). De jongeren zijn niet gewend om open te zijn, eigen keuzes te maken en zijn vaak bang voor de consequenties van hun uitspraken. Enkele professionals geven aan dat ze gemiddeld meer moeite doen om vertrouwen te wekken bij deze jongeren dan bij reguliere cliënten en hier tijdens de begeleiding extra aandacht aan besteden.

Enkele professionals geven aan dat ze duidelijk veerkracht bij de Eritrese ex-amv's terugzien, door hoe ze met tegenslagen omgaan en gemotiveerd zijn om verder te gaan met hun nieuwe leven in Nederland. Opvallend was dat zowel de meerderheid van de professionals als de Eritrese ex-amv's de onderwijsmethode van de school waar ze momenteel op zitten niet passend vinden. Enkele professionals hebben benadrukt dat er meer maatwerk nodig is op het gebied van onderwijs. Passend onderwijs kan namelijk een positieve bijdrage kan leveren aan de veerkracht en zelfredzaamheid van jongeren (Holter, 2008). Zo is er meer behoefte zijn aan interactie en praktijklessen, terwijl ze nu veel theorie leren en achter de computer zitten. Meerdere professionals geven aan dat het beheersen van de Nederlandse taal van invloed is op de mate van zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's. Wanneer jongeren de taal onvoldoende beheersen, is het vaak lastig om te begrijpen wat er van ze verwacht wordt en zich verbaal te kunnen uiten. Hierdoor kan het ook lastig zijn om een verdiepend gesprek te voeren. Meerdere Eritrese ex-amv's geven aan dat ze graag meer ondersteuning zouden willen hebben bij het leren van Nederlands.

'De taal, he. Ze doen heel hard over het algemeen hun best om die te leren, maar als je die niet goed spreekt kun je niet snappen wat er allemaal op je af komt (P2).'

'Als jij niet schrijven, uh niet snap je dan moet stress. Als ik niet weet wat ik moet doen (C7).'

Uit de interviews is gebleken dat er momenteel veel Eritrese ex-amv's vanaf de achttien jaar van het voortgezet onderwijs naar een reguliere inburgeringsschool worden gezet. Meerdere professionals geven aan zich zorgen te maken over het toekomstperspectief van de Eritrese ex-amv's zodra ze alleen inburgeringslessen gaan volgen, omdat hierdoor de opvoedende rol en structuur van de school ontbreekt en er minder aansluiting is op vervolgonderwijs. Hierbij hebben enkele professionals opnieuw het belang van maatwerk benadrukt, door naar kwaliteiten en individuele interesses te kijken. Ook wordt er benadrukt dat het nodig is om naar de redenen achter verzuim te kijken en rekening te houden met omstandigheden, wat momenteel te weinig gebeurt volgens deze professionals.

Tijdens de interviews zijn er meerdere factoren benoemd die invloed hebben op de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's. Met name het feit dat het jonge vluchtelingen zijn die de steun van hun ouders missen maakt het een kwetsbare doelgroep, waardoor ze op bepaalde gebieden extra ondersteuning nodig hebben. Ook hun afstand tot de Nederlandse maatschappij en culturele

opvoeding heeft invloed op de manier waarop ze omgaan met nieuwe ontwikkelingstaken. Het is van belang dat hulpverleners rekening houden met dergelijke verschillen en stress die hierdoor kan ontstaan, om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's te stimuleren.

4.2 Op welke wijze kan de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen worden gestimuleerd?

Tijdens de interviews met de professionals is er gevraagd wat er volgens hen nodig is om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's te stimuleren. Aan de Eritrese ex-amv's is er gevraagd waar zij behoefte aan hebben, om hier tijdens de begeleiding rekening mee te kunnen houden. Een van de professionals benoemt vanuit haar instelling te werken met de Zelfredzaamheid-Matrix. In de theorie komt naar voren dat dit een effectief instrument is om de zelfredzaamheid en de behoeften rondom zelfredzaamheid van iemand in kaart te brengen (Lauriks, et al., 2017). Aangezien het invullen voor de Eritrese ex-amv's vaak lastig blijkt, vult de professional de matrix zelf of samen met de jongere in. Het merendeel van de professionals geeft het belang van maatwerk aan om de doelgroep te kunnen begeleiden naar zelfredzaamheid, aangezien er grote verschillen zijn tussen de jongeren. Ook wordt er meerdere malen benoemd dat huisbezoeken erg belangrijk zijn om contact op te bouwen en een inschatting te kunnen maken van de behoeften van de jongeren. Bij maatwerk wordt er namelijk gekeken naar individuele behoeften en kwaliteiten om aansluiting te kunnen vinden (De Vries, 2007).

'Ja ik denk dat het wel goed is om misschien in de eerste maanden intensief contact uh op te nemen. Ook huisbezoeken. Want dan merk je ook of de jongere er behoefte aan heeft of het gaat goed. Dan kun je het contact wat beter verder verspreiden. Dat is ook een beetje weer maatwerk, iedere jongere is weer anders (P4).'

Enkele professionals zijn van mening dat de begeleiding naar zelfredzaamheid soepeler zou verlopen wanneer er één vaste begeleider is, in plaats van meerdere hulpverleners vanuit verschillende instanties. Voor de jongeren blijkt het namelijk vaak onduidelijk met welke vragen ze bij wie terecht kunnen en lopen er hierdoor zaken dubbel of juist mis. Ook vertonen jongeren hierdoor regelmatig shopgedrag, door naar een andere hulpverlener te gaan wanneer ze iets bij de ander niet voor elkaar krijgen. Hierbij wordt benoemd dat er een betere onderlinge samenwerking nodig is om de Eritrese ex-amv's effectief te kunnen begeleiden en misverstanden te voorkomen.

Het leveren van maatwerk kan worden gekoppeld aan empowerment, waarbij de focus ligt op de autonomie en zelfredzaamheid van de cliënt (De Vries, 2007). De individuele kwaliteiten van de jongeren worden hierbij ingezet om zelfontwikkeling te stimuleren. Een van de professionals geeft aan soms uit gewoonte of efficiëntie zaken uit handen te nemen. Het streven is echter om de jongeren zoveel mogelijk zelf te laten proberen en waar nodig samen iets op te pakken, zodat de jongeren vaardigheden aanleren. Opvallend was dat het merendeel van de professionals en Eritrese ex-amv's aangeven dat budgetbeheer beperkend is voor de zelfredzaamheid, zoals er in het theoretisch kader

ook naar voren komt. Hierdoor wordt er namelijk niet gewerkt aan kennis en vaardigheden om zelf hun financiën te kunnen beheren. Het merendeel van de professionals geeft echter ook aan dat budgetbeheer zekerheid biedt en er structurele budgetbegeleiding nodig zal zijn, voordat de jongeren het zelf kunnen oppakken. Enkele Eritrese ex-amv's geven aan graag te willen leren hun eigen post te lezen en begrijpen hoe ze zelf hun rekeningen moeten betalen.

'Ja ik heb een idee over dat. Jullie mogen uh laten zien hoe moeten wij iets doen ofzo. Kijk, bij budgetbeheer zei dat omdat wij kunnen niet zelf regelen ofzo, maar voor ons niks geleerd ofzo (C8).'

Tijdens de interviews benoemt een van de professionals het een goed idee te vinden om naast individuele begeleiding ook in groepsverband budgetbegeleiding te gaan geven. De meeste jongeren steunen elkaar onderling en op deze manier kunnen degenen die het beter begrijpen de anderen helpen. Naast financiële zelfredzaamheid wordt er in het theoretisch kader ook gesproken over sociale zelfredzaamheid. Een ondersteunend sociaal netwerk kan namelijk een positief effect hebben op de zelfredzaamheid van jongeren (Distelbrink, De Gruijter, & Pels, 2007). Hierbij komt naar voren dat Eritrese vluchtelingen vaak moeite hebben met contact leggen met Nederlanders en dit is tijdens de interviews bevestigd. Alle geïnterviewde Eritrese ex-amv's geven aan weinig tot geen contact te hebben met Nederlanders, maar dit wel graag zouden willen. Zowel verschillende professionals als Eritrese ex-amv's geven als voornaamste redenen de taalbarrière en het feit dat de jongeren bijna allemaal op dezelfde school zitten, in dezelfde buurten worden geplaatst en dezelfde sport beoefenen. Het merendeel van de Eritrese ex-amv's geeft aan dat ze het prettig zouden vinden als een begeleider mee gaat de buurt verkennen en hierbij helpt met het contact leggen met Nederlanders.

'Kijk sommige mensen zij durven niet naar die bibliotheek zelf om te gaan of naar die uh andere plekken, zelf om te gaan die durven niet. Misschien kan wel makkelijk als je, jullie laten zien waar moeten zij gaan, beter. (...) Speciaal Eritrea. Dat is een probleem. Mensen misschien zij kunnen ook slagen of slechte dingen denken. Dat is ons probleem, ik zie veel jongens met deze fobia. Dus als dat zo kan jullie moeten of mag laten zien hoe moeten ze ontmoeten ofzo (C8).'

Ook verschillende professionals geven aan dat ze het belangrijk vinden dat er tijdens de begeleiding meer aandacht wordt besteed aan participatie en het contact maken met Nederlanders. Een van de professionals geeft als voorbeeld gesprekken aangaan met de jongeren over interesses op het gebied van sport en andere activiteiten, om vervolgens samen met de jongeren hier naartoe te gaan en te stimuleren om in het vervolg zelf te gaan. Met name ondersteuning bij het vinden van activiteiten en het eerste contact maken zou drempelverlagend kunnen werken. Een andere professional geeft aan een meerwaarde te zien in het opzetten van activiteiten, bijvoorbeeld in de wijk, waar ook Nederlandse buurtbewoners voor worden uitgenodigd. Hierdoor zouden de jongeren hun netwerk kunnen vergroten, waardoor ze meer hulpbronnen in hun omgeving krijgen.

Met name de inzet van maatwerk en empowerment wordt belangrijk gevonden om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's te stimuleren. Op het gebied van financiële en sociale zelfredzaamheid worden er problemen gesignaleerd. Volgens professionals is er structurele budgetbegeleiding nodig en is er meer aandacht nodig voor het bevorderen van sociale participatie. Vrijwilligers zouden hieraan kunnen bijdragen door bijvoorbeeld activiteiten te ondernemen met de jongeren en te investeren in de samenwerking met betrokken professionals.

4.3 Welke kennis en vaardigheden hebben de vrijwilligers van organisatie X nodig om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen te stimuleren?

Uit de resultaten komt naar voren dat de inzet van de vrijwilligers van organisatie X als positief wordt ervaren. Zowel professionals als Eritrese ex-amv's geven aan dat de vrijwilligers zeer toegankelijk en behulpzaam zijn. Er wordt tijd voor de jongeren gemaakt en er worden veel praktische zaken geregeld. Een van de Eritrese ex-amv's benoemt dat hij zich snel begrepen voelt door de vrijwilligers. Om aansluiting te kunnen vinden bij de cliënt is het belangrijk om rekening te houden met het culturele referentiekader van de cliënt en om op een respectvolle manier te handelen (Broshuis & Scholtens, 2017). Over het algemeen komt er tijdens de interviews naar voren dat de vrijwilligers van organisatie X een cultuursensitieve benadering toepassen en dat dit een positieve uitwerking heeft op de Eritrese ex-amv's. Enkele professionals geven echter aan dat de vrijwilligers uit goedheid en soms gewoonte veel uit handen nemen, in plaats van de Eritrese ex-amv's te stimuleren om iets zelf te proberen. Enkele professionals benadrukken dat de jongeren de gelegenheid moeten krijgen om te leren en vooral ook om fouten te maken, aangezien ze hierdoor leren juiste keuzes te maken en vaardigheden kunnen ontwikkelen.

'Op het gebied van zelfredzaamheid, het opbouwen van de zelfredzaamheid, denk ik dat de vrijwilligers te weinig kennis hebben om dat aan te pakken (P1).'

Hierbij komt er uit de resultaten naar voren dat trainingen of cursussen over de specifieke doelgroep Eritrese ex-amv's en over het begeleiden van adolescenten op het gebied van zelfredzaamheid een grote bijdrage zouden kunnen leveren. Een professional benoemt dat de vrijwilligers gewend zijn om met name volwassenen te begeleiden en dat het begeleiden van adolescenten meer kennis over de doelgroep vereist. Momenteel worden dergelijke cursussen binnen organisatie X niet georganiseerd. Een van de professionals geeft aan zelf ook behoefte te hebben aan een cursus specifiek over de Eritrese ex-amv's.

'En misschien zou je dat ook wel samen met de vrijwilligers kunnen doen, zo'n cursus of zoiets he. Dan heb je ook gelijk een grond waarop je samen iets doet zeg maar (P3).'

Uit de interviews met de professionals komt naar voren dat met name rekening houden met culturele aspecten, actief dingen aan durven pakken en gericht zijn op samenwerking als belangrijke competenties voor vrijwilligers worden gezien. Uit de theorie is gebleken dat het belangrijk is om

regelmatig te reflecteren op competenties, om bewust te worden van valkuilen en kwaliteiten en om nieuwe kwaliteiten te kunnen ontwikkelen (Helders, 2016). Er zijn namelijk bepaalde competenties nodig en er is samenwerking met professionals nodig om vrijwilligers optimaal in te zetten (Machielse & Runia, 2013). Op het gebied van samenwerking met betrokken instanties worden er door enkele professionals verbeterpunten gezien.

'Het is heel erg lastig om ook duidelijk te maken aan de vrijwilligers, het belang van die samenwerking. Soms denk je dan doe je dat gewoon en dan vergeet je om een partij daarvan op de hoogte te brengen (P1).'

Zoals er eerder in de resultaten naar voren komt, lopen er regelmatig zaken dubbel of mis door het feit dat er meerdere hulpverleners betrokken zijn bij de Eritrese ex-amv's. Verschillende professionals geven aan dat het belangrijk is om verwachtingen naar elkaar uit te spreken en elkaar op de hoogte te stellen van ondernomen acties rondom de jongeren. Hierdoor zouden de trajecten beter op elkaar kunnen aansluiten. Competenties zoals openheid en communicatief zijn worden hierbij benadrukt. Een van de professionals geeft aan dat het nodig is om kennis met elkaar te delen. Zo benoemt ze dat professionals kennis kunnen delen over het effectief begeleiden van adolescenten en de vrijwilligers weer kennis kunnen delen over cultuur. In het theoretisch kader komt naar voren dat professionals de vrijwilligers kunnen ondersteunen bij het begeleiden van cliënten (Machielse & Runia, 2013). Een van de professionals benoemt juist het gevoel te hebben dat de vrijwilligers over het algemeen sneller vertrouwen wekken bij de Eritrese ex-amv's en regelmatig doorgeven wanneer er problemen zijn, zodat zij als professional een ingang voor een gesprek met de jongeren heeft. Wanneer er voldoende met elkaar wordt gecommuniceerd, kunnen beide partijen dus profiteren van elkaars kennis.

Met name door de Eritrese ex-amv's wordt de begeleiding door de vrijwilligers van organisatie X als positief gezien. Het merendeel van de jongeren geeft aan dat de vrijwilligers veel voor hun hebben gedaan en dat ze zich begrepen voelen. Uit de resultaten blijkt echter dat de vrijwilligers momenteel over onvoldoende kennis op het gebied van de doelgroep en zelfredzaamheid beschikken. Uit de interviews met professionals en de theorie is gebleken dat het belangrijk is dat er regelmatig gereflecteerd wordt op de competenties van de vrijwilligers en dat er veel te behalen valt in de samenwerking met professionals. Ook wordt er een meerwaarde gezien aan cursussen over de doelgroep zelf, adolescenten en begeleiding naar zelfredzaamheid, zodat de vrijwilligers kennis en vaardigheden kunnen vergaren op deze specifieke gebieden.

Hoofdstuk 5: Conclusie en aanbevelingen

Naar aanleiding van de resultaten op de deelvragen uit het vorige hoofdstuk zal er een conclusie worden geformuleerd op de hoofdvraag binnen dit onderzoek. Voorafgaand aan de conclusie op de hoofdvraag wordt er kort antwoord gegeven op de deelvragen. Vervolgens worden er een aantal aanbevelingen gedaan voor organisatie X.

5.1 Conclusie

Deelvraag 1: Welke factoren hebben invloed op de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen?

In het resultatenhoofdstuk zijn er een aantal factoren naar voren gekomen die van invloed zijn op de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's. Met name het feit dat de Eritrese ex-amv's in hun adolescentieperiode zitten en de steun van hun ouders ontbreekt, kwamen uit de resultaten naar voren als factoren die een negatieve invloed hebben op de zelfredzaamheid van de jongeren. Daarbij werd er door de meerderheid van de respondenten benoemd dat de afstand tot de Nederlandse maatschappij en cultuur ervoor zorgt dat de Eritrese ex-amv's moeite kunnen hebben met ontwikkelingstaken en zelfreflectie. Om aansluiting te kunnen vinden bij deze specifieke doelgroep is het van belang om met dergelijke factoren rekening te houden. Uit deze resultaten kan worden geconcludeerd dat de Eritrese ex-amv's structurele begeleiding nodig hebben op het gebied van zelfreflectie en het oefenen met ontwikkelingstaken, zodat ze vaardigheden aanleren om aan hun zelfredzaamheid en toekomstperspectief te kunnen werken.

Deelvraag 2: Op welke wijze kan de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen worden gestimuleerd?

Uit de resultaten kwam er naar voren op welke gebieden er momenteel volgens professionals en Eritrese ex-amv's behoefte is aan begeleiding op het gebied van zelfredzaamheid en hoe professionals hiermee omgaan. Zo is gebleken dat er op het gebied van financiële en sociale zelfredzaamheid behoefte is aan extra ondersteuning. Hierbij is het met name van belang om maatwerk toe te passen en empowerment te stimuleren. Uit de resultaten kwam naar voren dat er namelijk veel uit handen wordt genomen, in plaats van het zelf te laten proberen en op die manier aan vaardigheden te werken. Uit de resultaten kan worden geconcludeerd dat er maatwerk en structurele begeleiding nodig is om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's te stimuleren. De Zelfredzaamheid-Matrix werd benoemd als een passend instrument om de behoeften rondom zelfredzaamheid samen met de jongeren in kaart te brengen. Ook blijkt er uit de resultaten behoefte te zijn aan sociale activiteiten en kennismaking met de omgeving, om de participatie te bevorderen en zodat de jongeren contact kunnen leggen met Nederlanders.

Deelvraag 3: Welke kennis en vaardigheden hebben de vrijwilligers van organisatie X nodig om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen te stimuleren?

Uit de resultaten is gebleken dat de vrijwilligers van organisatie X een cultuursensitieve benadering toepassen en dat dit helpt bij het vinden van aansluiting bij de Eritrese ex-amv's. Daarentegen is ook gebleken dat de vrijwilligers momenteel over onvoldoende kennis beschikken over het stimuleren van zelfredzaamheid. Hierbij kunnen cursussen over deze specifieke doelgroep en het begeleiden van adolescenten op het gebied van zelfredzaamheid een grote bijdrage leveren volgens verschillende professionals. Ook kwam er uit de resultaten naar voren dat samenwerking met professionals een grote bijdrage kan leveren aan de kennis en vaardigheden van vrijwilligers. De vrijwilligers kunnen namelijk leren van de theorie- en praktijkkennis van professionals en door meer samen te werken kunnen vrijwilligers leren van de manier waarop professionals te werk gaan.

Hoofdvraag: Op welke wijze kan een sociaal-agoog handvatten bieden aan de vrijwilligers van organisatie X om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen te stimuleren?

Uit bovenstaande bevindingen kan worden geconcludeerd dat een sociaal-agoog op verschillende manieren handvatten kan bieden voor de vrijwilligers van organisatie X. Ten eerste is het van belang dat sociaal-agogen kennis overdragen aan de vrijwilligers op het gebied van werken met adolescenten, het stimuleren van zelfredzaamheid en ervaringen met de doelgroep. Ook kan een sociaal-agoog de vrijwilligers ondersteunen bij het toepassen van methodes zoals de Zelfredzaamheid-Matrix. Ten tweede is het van belang dat sociaal-agogen investeren in de samenwerking met de vrijwilligers. Hierdoor kunnen de trajecten beter op elkaar aansluiten en kan er een duidelijke taakverdeling worden gemaakt. Daarbij krijgen de vrijwilligers de kans om te zien hoe de sociaal-agoog met de Eritrese ex-amv's te werk gaat op het gebied van zelfredzaamheid en kunnen ze deze ervaringen meenemen in de begeleiding vanuit organisatie X.

5.2 Aanbevelingen

Aanbeveling 1: Zelfredzaamheid-Matrix

In de probleemanalyse staat beschreven dat er naast praktische ondersteuning ook begeleiding op het gebied van persoonlijke ontwikkeling nodig is om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's te stimuleren. Hierbij werd benoemd dat er binnen organisatie X geen methodische handvatten worden gebruikt. Uit de resultaten is gebleken dat de Zelfredzaamheid-Matrix een overzichtelijk en effectief instrument is om op verschillende leefgebieden de mate van zelfredzaamheid in kaart te brengen. Het advies is om de Zelfredzaamheid-Matrix als instrument te gebruiken binnen organisatie X. De vrijwilligers kunnen de matrix samen met de Eritrese ex-amv's invullen en regelmatig bespreken. Op deze manier wordt er gereflecteerd op de persoonlijke ontwikkeling van de Eritrese ex-amv's en wordt er maatwerk ingezet om de zelfredzaamheid te stimuleren. Daarbij kan er op verschillende leefgebieden informatie worden gegeven over wat er van de jongeren wordt verwacht in Nederland.

Aanbeveling 2: Participeren

In de probleemanalyse staat beschreven dat met name Eritrese vluchtelingen moeite hebben met participeren in de Nederlandse samenleving en het contact maken met Nederlanders. Uit de resultaten kwam naar voren dat er bij de Eritrese ex-amv's binnen organisatie X behoefte is aan begeleiding bij sociale zelfredzaamheid. Het advies is om meer aandacht te besteden aan participatie en om de vrijwilligers van organisatie X activiteiten te laten organiseren. Denk bijvoorbeeld aan buurtontmoetingen, sportactiviteiten, gezamenlijk eten, wandelingen et cetera, maar ook aan samen naar een sportclub of bibliotheek gaan. De vrijwilligers kunnen de Eritrese en Nederlandse jongeren betrekken bij het organiseren, zodat de activiteiten aansluiten bij de jongeren. Het gaat hierbij niet om de grootte van de activiteit, maar om de Eritrese ex-amv's te laten zien wat er mogelijk is in de buurt en te ontdekken waar hun interesses liggen. Door dergelijke activiteiten te ondernemen maken de Eritrese ex-amv's kennis met de omgeving en kunnen ze hun sociale netwerk uitbreiden door nieuwe contacten aan te gaan. Bovendien kan er op deze manier gewerkt worden aan een zinvolle dagbesteding.

Aanbeveling 3: EVC-procedure

Zoals er in de probleemanalyse staat beschreven, is er begeleiding nodig op het gebied van persoonlijke ontwikkeling om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's te stimuleren. Uit de resultaten is gebleken dat de vrijwilligers van organisatie X momenteel over onvoldoende kennis en vaardigheden beschikken om dit te kunnen realiseren. Ook is gebleken dat het hierbij van belang is om regelmatig te reflecteren op de competenties van vrijwilligers. Het advies is om de methode Erkenning Verworven algemene Competenties vrijwilligers (EVC-procedure genoemd) binnen organisatie X toe te passen. De teamleider gaat met deze methode individueel of in groepsverband actief aan de slag met de persoonlijke ontwikkeling van vrijwilligers. Hiermee kunnen er nieuwe vaardigheden worden aangeleerd, ook op het gebied van het stimuleren van zelfredzaamheid bij de Eritrese ex-amv's.

Aanbeveling 4: Samenwerking met professionals

Uit de resultaten is gebleken dat een goede samenwerking tussen vrijwilligers en professionals een positieve bijdrage levert aan de kennis en vaardigheden van vrijwilligers. Ook draagt het bij aan de aansluiting van de begeleidingstrajecten van de Eritrese ex-amv's, zodat er maatwerk geleverd kan worden. Uit de probleemanalyse is gebleken dat het voor de jongeren lastig is om hulp te vragen, waardoor het belangrijk is om aansluiting bij de jongeren te zoeken en hier onderling in samen te werken. Het advies is om met de direct betrokken professionals in gesprek te gaan over de verbetering van de onderlinge samenwerking. Hierbij wordt er geadviseerd om eens in de drie maanden met elkaar in overleg gaan over de Eritrese ex-amv's. Ook wordt er geadviseerd om gezamenlijke afspraken in te plannen met de Eritrese ex-amv's, zodat de vrijwilliger kan leren van de begeleiding van de professionals. Op deze manier is de kans op misverstanden kleiner, vindt er meer kennisoverdracht plaats en kunnen de trajecten beter op elkaar aansluiten.

Aanbeveling 5: Vervolgonderzoek financiële zelfredzaamheid

Uit de probleemanalyse is gebleken dat de huidige begeleiding voor de Eritrese vluchtelingen onvoldoende is om zich zelfstandig te kunnen redden binnen de maatschappij. Daarbij is er uit de resultaten gebleken dat er op het gebied van financiële zelfredzaamheid meer begeleiding nodig is en dat hier momenteel weinig tot geen aandacht aan wordt besteed, aangezien de Eritrese ex-amv's in budgetbeheer vanuit de gemeente zitten. Vervolgonderzoek dient te worden verricht om te onderzoeken door welke instantie en op welke wijze de begeleiding op het gebied van financiële zelfredzaamheid voor de Eritrese ex-amv's kan worden gerealiseerd.

Hoofdstuk 6: Discussie

In het discussiehoofdstuk wordt er een kritische reflectie gegeven over de opzet en inhoud van dit onderzoek. Als eerste wordt er stilgestaan bij de betekenis en bruikbaarheid van de onderzoeksresultaten voor de praktijk. Vervolgens wordt er een sterkte- en zwakteanalyse gemaakt, waarbij er wordt stilgestaan bij de interne en externe validiteit binnen dit onderzoek.

6.1 Betekenis en bruikbaarheid

Uit de probleemanalyse komt er naar voren dat er vanuit de huidige participatiesamenleving steeds meer zelfredzaamheid van individuele burgers wordt verwacht (Movisie, 2017). Zo wordt er steeds meer keuzevrijheid en eigen verantwoordelijkheid bij burgers neergelegd. Dit blijkt met name voor de Eritrese ex-amv's erg lastig, waardoor zij op verschillende gebieden extra ondersteuning nodig hebben. Uit de probleemanalyse blijkt echter dat de huidige begeleiding onvoldoende is om de zelfredzaamheid te stimuleren (De Gruijter & Razenberg, 2017). Dit werd tijdens de interviews bevestigd. Uit de resultaten is gebleken dat de vrijwilligers van organisatie X over onvoldoende kennis beschikken om de zelfredzaamheid van de Eritrese ex-amv's te kunnen stimuleren. Daarbij komt er in de probleemanalyse naar voren dat er begeleiding nodig is op het gebied van sociale vaardigheden en persoonlijke ontwikkeling (De Gruijter & Razenberg, 2017). Uit de resultaten is gebleken dat er inderdaad behoefte is aan meer ondersteuning bij het aangaan van sociale contacten en het verkrijgen van vaardigheden, bijvoorbeeld op het gebied van financiën en activiteiten ondernemen. De aanbevelingen dragen bij aan het verkrijgen van kennis en vaardigheden bij de vrijwilligers om de zelfredzaamheid te stimuleren en aansluiting te vinden bij de doelgroep. Uit de resultaten is namelijk gebleken dat cursussen, reflecteren op competenties en samenwerking met professionals effectief zijn om kennis en vaardigheden te verwerven bij vrijwilligers. Daarbij zijn er naar aanleiding van de resultaten aanbevelingen gedaan om structureel met de zelfredzaamheid van de jongeren aan de slag te gaan en de sociale participatie te bevorderen.

Het onderzoek is specifiek gericht op organisatie X, waarbij er rekening is gehouden met het feit dat de begeleiding wordt uitgevoerd door vrijwilligers. Dit maakt de resultaten en aanbevelingen zeer bruikbaar voor de werknemers en vrijwilligers van organisatie X, maar ook voor professionals van betrokken instanties. In de aanbevelingen wordt er namelijk verwezen naar de samenwerking met professionals om de begeleiding van de Eritrese ex-amv's beter te laten aansluiten. Daarbij is er tijdens de interviews gevraagd naar de behoeften van de Eritrese ex-amv's op het gebied van begeleiding. Deze resultaten kunnen hierdoor ook door professionals worden meegenomen om verbeteringen toe te passen in de praktijk. Aangezien het onderzoek specifiek is gericht op de Eritrese ex-amv's zijn de resultaten en aanbevelingen echter niet bruikbaar voor vrijwilligers of professionals werkzaam met een andere doelgroep.

6.2 Sterkte- en zwakteanalyse

Om de interne validiteit binnen dit onderzoek te waarborgen is er gebruik gemaakt van geschikte instrumenten om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden (Van Lieshout, 2014). Zo is er gekozen voor het afnemen van mondelinge interviews om naar persoonlijke ervaringen en meningen te kunnen vragen. Ook is ervoor gekozen om onderzoek te doen naar twee verschillende perspectieven, namelijk professionals en Eritrese ex-amv's. Hierdoor zijn zowel de professionele visie en ervaringen als de persoonlijke behoeften van de Eritrese ex-amv's meegenomen in het onderzoek, om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de zelfredzaamheid en passende begeleiding. Tijdens de interviews is er rekening gehouden met een rustige omgeving. Voorafgaand aan de interviews is er voor beide respondentgroepen een topiclijst gemaakt, zodat de juiste onderwerpen werden behandeld om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Hierdoor is er ruimte voor de interviewer om open vragen te stellen en door te vragen om meer diepgang te creëren ten behoeve van de vraagstelling (Baarda, et al., 2013). Ook zijn er proefinterviews afgenomen om te controleren of er voldoende relevante onderwerpen werden behandeld en zijn de topiclijsten hierop aangepast. De interviews zijn opgenomen, getranscribeerd en meerdere malen doorgenomen tijdens het coderen om tot betrouwbare resultaten te komen. Alle respondenten waren bekend met de interviewer vanuit organisatie X. Voorafgaand aan de interviews is er uitgelegd dat de interviewer een onafhankelijke positie inneemt als onderzoeker. Tijdens de interviews bleek dit voor de professionals duidelijk te zijn, maar voor de Eritrese ex-amv's in mindere mate. Hierdoor zijn er mogelijk op een aantal vragen op het gebied van de begeleiding vanuit organisatie X sociaal wenselijke antwoorden gegeven door de Eritrese ex-amv's. Dit heeft er echter ook voor gezorgd dat de Eritrese ex-amv's zich op hun gemak voelden en open over zichzelf durfden te vertellen, bijvoorbeeld op het gebied van familie en sociale contacten.

Het onderzoek is specifiek gericht op de begeleiding van de doelgroep Eritrese ex-amv's binnen organisatie X. Hierdoor zijn de resultaten relevant voor de vrijwilligers van organisatie X en de professionals die betrokken zijn bij vrijwilligers en begeleiding van Eritrese ex-amv's. De resultaten zijn echter niet te gebruiken voor uitspraken over andere doelgroepen, aangezien de focus ligt op de specifieke doelgroep Eritrese ex-amv's. Er is slechts een kleine gerichte steekproef genomen van de onderzoekspopulatie, waardoor de resultaten niet representatief zijn voor de gehele groep professionals of groep Eritrese ex-amv's. Hierdoor is de externe validiteit binnen dit onderzoek minder groot en zijn de resultaten met name waardevol en bruikbaar voor organisatie X en de betrokken professionals.

Literatuurlijst

- Audenhove, S. van & Laenen, F. vander (2010). *Eindelijk vertrokken? Jongeren uit de bijzondere jeugdbijstand op weg naar volwassenheid*. Geraadpleegd op 8 mei 2018, van Google Scholar: <http://www.kekidatabank.be/docs/Publicaties/2010%20VAN%20AUDENHOVE%20VANDER%20LAENEN%20Eindelijk%20vertrokken%20Jongeren%20uit%20de%20bijzondere%20jeugdbijstand%20op%20weg%20naar%20volwassenheid.pdf>
- Baarda, B., Bakker, E., Fischer, T., Julsing, M., Goede, M. de, Peters, V. & Velden, T. van der (2013). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Bekkers, R., Schuyt, T. & Gouwenberg, B. (2015). *Geven in Nederland 2015*. In *Geven in Nederland 2015*. Amsterdam: Reed Business.
- Bekkum, D. van & Sevinç, F. (2006). *Cultuur in overdracht*. Geraadpleegd op 8 mei 2018, van Google Scholar: http://www.academia.edu/download/36229540/2006_Bekkum-Sevinc_Culturele_Tegen_Overdracht_Psychiatrie.pdf
- Berry. (1992, 1 juli). *Acculturation and adaptation in a new society*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van Google Scholar: https://scholar.google.nl/scholar?hl=nl&as_sdt=1%2C5&as_vis=1&q=berry+acculturation+new+society&btnG=
- Berry, J. & Sam, D. (1997). *Handbook of Cross-cultural Psychology: Social behavior and applications*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van Google Scholar: <https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=ZOL7dwJKel8C&oi=fnd&pg=PA291&dq=J.W.+berry&ots=hEjOH4vnaH&sig=MlphSuWw5lBEdLuL51b8sqMkW6E#v=onepage&q=J.W.%20berry&f=false>
- Blom, R. (2011, juni). *Inburgering en integratie*. Geraadpleegd op 4 maart 2018, van Google Scholar: <http://gpm.ruhosting.nl/mt/2011MASG01BlomRianne.pdf>
- Boeije, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Amsterdam: Boom Lemma uitgevers.
- Boom, W. van den, Lauriks, S., Wit, M. de & Klaufus, L. (2015, 11 maart). *ZRM-klantprofielen in het Sociaal Domein*. Geraadpleegd op 2 april 2018, van Google Scholar: http://www.g4-user.nl/sites/default/files/zrm-klantprofielen_in_het_social_domein_april2015.pdf

- Bot, H. (2008). *Trauma en veerkracht*. Geraadpleegd op 8 maart 2018, van Google Scholar:
https://psychotraumanet.org/sites/default/files/documents/cgs_2008_15.pdf
- BPSW. (Z.j.). *Wat is maatschappelijk werk?* Geraadpleegd op 11 mei 2018, van www.bpsw.nl:
<https://www.bpsw.nl/professionals/maatschappelijk-werkers/wat-is-maatschappelijk-werk/>
- Brink, C. (2010, februari). *Methodebeschrijving EVC-procedure Algemene vrijwilligerscompetenties*. Geraadpleegd op 7 maart 2018, van www.movisie.nl:
https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Methodebeschrijving%20EVC%20procedure%20vrijwilligers%20%5bMOV-180452-0.2%5d.pdf
- Broshuis, N. & Scholtens, V. (2017, 8 november). *Cultureel sensitieve communicatie*. Geraadpleegd op 4 maart 2018, van Springerlink: <https://link-springer-com.lib.fontys.nl/content/pdf/10.1007%2Fs12632-017-0090-z.pdf>
- CBS. (2017, 26 april). *Minder alleenreizende minderjarige asielzoekers in 2016*. Geraadpleegd op 23 februari 2018, van www.cbs.nl: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/17/minder-alleenreizende-minderjarige-asielzoekers-in-2016>
- Davelaar, M. & Toorn, J. van den (2010, december). *Geloof aan het werk*. Geraadpleegd op 16 mei 2018, van Google Scholar:
https://www.researchgate.net/profile/Maarten_Davelaar/publication/308634882_Geloof_aan_het_werk_De_rol_van_levensbeschouwelijke_organisaties_bij_het_bestrijden_van_sociale_uitsluiting_in_Rotterdam/links/57e97d2908aef8bfcc961a94.pdf
- Derluyn, I. & Broekaert, E. (2008). *Unaccompanied refugee children and adolescents: The glaring contrast between a legal and a psychological perspective*. Geraadpleegd op 8 maart 2018, van Google Scholar:
<https://pdfs.semanticscholar.org/0632/d6c97232dc0a82e94867531a3f58ae5bdde0.pdf>
- Distelbrink, M., Gruijter, M. de & Pels, T. (2007). *Zelfredzaamheid bevorderen in Enschede*. Geraadpleegd op 9 maart 2018, van www.verwey-jonker.nl: <https://www.verwey-jonker.nl/doc/participatie/D5623634-enschede.pdf>
- Dong, R. van der (2017, 30 juni). *Veranderend vrijwilligerswerk*. Geraadpleegd op 23 februari 2017, van dspace.library.uu.nl:
https://scholar.google.nl/scholar?hl=nl&as_sdt=0%2C5&q=veranderend+vrijwilligerswerk&btnG=

- Doorn, L. van, Etten, Y. van & Gademan, M. (2013). *Outreachend werken Basisboek voor werkers in de eerste lijn*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- DSP-groep. (2016). *Niets is wat het lijkt. Eritrese organisaties en integratie*. Geraadpleegd op 9 maart 2018, van Google Scholar: https://www.dsp-groep.nl/wp-content/uploads/16pverit_Niets_is_wat_het_lijkt-DSP_2016.pdf
- Ferrier, J., Kahmann, M. & Massink, L. (2017, augustus). *Jullie Nederlanders hebben voor alles een systeem*. Geraadpleegd op 18 februari 2018, van www.kis.nl: <https://www.kis.nl/sites/default/files/bestanden/Publicaties/handreiking-ondersteuning-eritese-nieuwkomers-bij-integratie.pdf>
- Ghaeminia, S., Ghorashi, H. & Crul, M. (2017). *Grootse dromen, uitgekomen? Kansen en obstakels in de schoolloopbaan van alleenstaande minderjarige asielzoekers*. Geraadpleegd op 12 maart 2018, van Google Scholar: http://www.ingentaconnect.com/contentone/aup/mem/2017/000000092/000000004/art00004?crawler=true&casa_token=0X6naUXp9uIAAAAA:2YfQmJOcWhFNNOlP148Q8EWd-ZoBRBmTziyYmsQWiaZ3S-tSmK9wDYdkUvPlu5Lotceelm7P8sNaDhifER_A
- Gruijter, M. de & Razenberg, I. (2017, 17 maart). *Integratiekansen van Eritrese vluchtelingen in Nederland*. Geraadpleegd op 18 februari 2017, van www.kis.nl: <https://www.kis.nl/sites/default/files/bestanden/Publicaties/integratiekansen-eritese-vluchtelingen-nederland.pdf>
- Haene, L. de, Loots, G. & Derluyn, I. (2014). *Vluchtelingenkinderen- en jongeren*. Geraadpleegd op 9 maart 2018, van Google Scholar: <https://biblio.ugent.be/publication/5816963/file/5816966>
- Haker, F., Muijsenbergh, M. van den, Torensma, M., Berkum, M. van, Smulders, E., Looman, B., . . . Bokhoven, R. van (2016, januari). *Kennissynthese gezondheid van nieuwkomende vluchtelingen en indicaties voor zorg, preventie en ondersteuning*. Geraadpleegd op 20 februari 2018, van www.pharos.nl: <http://www.pharos.nl/documents/doc/kennissynthese%20gezondheid%20van%20nieuwkomen%20de%20vluchtelingen%20en%20indicaties%20voor%20zorg%20preventie%20en%20ondersteuning.pdf>
- Helders, L. (2016). *Vrijwilligerswerk binnen de vluchtelingensector: Niet meer van deze tijd*. Geraadpleegd op 4 april 2018, van Springerlink: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12459-016-0080-4>

- Helsen, M., Vollebergh, W. & Meeus, W. (1997). *Sociale steun van ouders en vrienden en emotionele problemen in de adolescentie*. Geraadpleegd op 8 mei 2018, van Google Scholar:
https://www.researchgate.net/profile/Wim_Meeus/publication/227319971_Sociale_steun_van_ouders_en_vrienden_en_emotionele_problemen_in_de_adolescentie/links/59c8ab26458515548f3ad5e9/Sociale-steun-van-ouders-en-vrienden-en-emotionele-problemen-in-de-adolesce
- Hoffman, E., Geldof, D. & Koning, M. (2014). *Superdiversiteit op de frontlijn*. Geraadpleegd op 21 februari 2018, van Google Scholar:
http://www.cttamsterdam.nl/images/stories/dag1/Hoffman_superdiv_op_frontlijn.pdf
- Holter, N. (2008, september). *Oorzaken van vroegtijdig schoolverlaten*. Geraadpleegd op 12 maart 2018, van www.nji.nl: http://www.opvoedingsondersteuning.info/nl/Download-NJi/Risicofactoren_VoortijdigSchoolverlaten.pdf
- Huijnk, W., Dagevos, J. & Miltenburg, E. (2017, 4 december). *Een staalkaart van statushouders*. Geraadpleegd op 23 februari 2018, van Google Scholar:
https://scholar.google.nl/scholar?hl=nl&as_sdt=0%2C5&q=staalkaart+van+statushouders&btnG=
- IND. (2017, december). *Asylum Trends*. Geraadpleegd op 20 februari 2018, van www.ind.nl:
https://ind.nl/en/Documents/AT_December_2017.pdf
- Koolmees, W. (2017, 11 december). *Beantwoording Kamervragen vluchtelingen in de bijstand*. Geraadpleegd op 10 februari 2018, van www.rijksoverheid.nl:
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/12/11/beantwoording-kamervragen-vluchtelingen-in-de-bijstand>
- Kuling, S. (2016). *Dagelijkse stress en negatief affect bij adolescenten, de modererende rol van zelfwaardering*. Geraadpleegd op 5 mei 2018, van Google Scholar:
<http://journals.library.tudelft.nl/index.php/sure/article/view/1478>
- Lauriks, S., Buster, M., Wit, M. de, Weerd, S. van de, Kamann, T., Boom, W. van den & Fassaert, T. (2017, juni). *Handleiding Zelfredzaamheids-matrix 2017*. Geraadpleegd op 12 maart 2018, van Google Scholar : <https://www.zelfredzaamheidmatrix.nl/wp-content/uploads/Handleiding-Zelfredzaamheid-Matrix-2017.pdf>

- Lieshout, H. van (2014, 10 april). *P3 College 4 Betrouwbaarheid en validiteit*. Geraadpleegd op 4 april 2018, van Fontys Portal:
<http://fontys.mediamission.nl/Mediasite/Play/5ad3f3180ffb4aed9ad5de394c2e32eb1d?catalog=93cd690c-7844-40a9-892a-3237cc26550d>
- Machielse, A. & Runia, K. (2013, 16 oktober). *Vrijwillige inzet bij sociaal geïsoleerden met multiproblematiek: mogelijkheden, voorwaarden en rollen*. Geraadpleegd op 22 mei 2018, van Google Scholar: <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/288202>
- Middendorp, J. van, Gesthuizen, M. & Geuns, R. van (2017, 2 februari). *Schuldhelpverlening: knelpunten en dilemma's van coördinatoren die vrijwilligers aansturen*. Geraadpleegd op 22 mei 2018, van Google Scholar:
<http://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/169178/169178.pdf?sequence=1>
- Movisie. (2017, 17 september). *participatiesamenleving anno 2017: volop kansen*. Geraadpleegd op 28 februari 2017, van www.movisie.nl: <https://www.movisie.nl/artikel/participatiesamenleving-anno-2017-volop-kansen>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2017). *Zelfredzaamheidschaal voor jeugdigen (ZRJ)*. Geraadpleegd op 12 maart 2018, van www.nji.nl: [https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Zelfredzaamheidschaal-voor-jeugdigen-\(ZRJ\).pdf](https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Zelfredzaamheidschaal-voor-jeugdigen-(ZRJ).pdf)
- Pharos. (2016). *Factsheet Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (amv's)*. Geraadpleegd op 3 juni 2018, van www.pharos.nl:
http://www.pharos.nl/documents/doc/factsheet_alleenstaande_minderjarige_vreemdelingen.pdf
- Pharos. (2016, juni). *'Van ver gekomen...' Een verkenning naar het welzijn en de gezondheid van Eritrese vluchtelingen*. Geraadpleegd op 6 mei 2018, van Google Scholar:
<http://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2016/07/Pharos-verkenning-eritreers-Van-ver-gekomen....pdf>
- Pharos. (2017, oktober). *Handreiking intake jeugdgezondheidszorg (jgz) voor statushouderskinderen*. Geraadpleegd op 8 mei 2018, van www.pharos.nl:
http://www.pharos.nl/documents/doc/handreiking_intake_jgz_voor_statushouderskinderen_def.pdf
- Pinto, D. (2007). Interculturele communicatie een stap verder. In D. Pinto, *Interculturele communicatie een stap verder* (Vol. p. 37 t/m 78). Utrecht: Bohn Stafleu van Loghum.

- Rijksoverheid. (2016, 25 oktober). *Wetsvoorstel tot wijziging o.a. Wet inburgering i.v.m. toevoegen participatieverklaring aan inburgeringsexamen (incl. Memorie van Toelichting)*. Geraadpleegd op 10 februari 2018, van www.rijksoverheid.nl:
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/10/25/wetsvoorstel-tot-wijziging-o-a-wet-inburgering-i-v-m-toevoegen-participatieverklaring-aan-inburgeringsexamen-incl-memorie-van-toelichting>
- Rijksoverheid. (Z.j.). *alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv)*. Geraadpleegd op 9 februari 2018, van www.rijksoverheid.nl:
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/asielbeleid/alleenstaande-minderjarige-vreemdelingen-amv>
- RIVM. (2014). *Een gezonder Nederland*. Geraadpleegd op 9 februari 2018, van www.rivm.nl:
<https://www.rivm.nl/dsresource?objectid=c71fdd51-029a-4411-8d6f-a79f9a574c11&type=org&disposition=inline>
- Romijn, G., Graaf, I. de & Jonge, M. de (2010). *Kwetsbare kinderen*. Geraadpleegd op 12 maart 2018, van www.trimbos.nl: <https://assets.trimbos.nl/docs/45d6b17f-0d64-487d-aeba-cf64b7a29b06.pdf>
- Rooijen, M. van, Kahmann, M., Elferink, J. & Avrić, B. (2018, januari). *Financiële en sociale zelfredzaamheid van nieuwkomers*. Geraadpleegd op 8 maart 2018, van www.kis.nl:
<https://www.kis.nl/sites/default/files/bestanden/Publicaties/zelfredzaamheid-nieuwkomers.pdf>
- Schie, R. M. van & Muijsenbergh, M. E. van den (2017, maart). *Psychische problematiek bij vluchtelingkinderen en -jongeren*. Geraadpleegd op 9 februari 2018, van www.pharos.nl:
http://www.pharos.nl/documents/doc/psychische_problematiek_bij_vluchtelingkinderen_en-jongeren-handreiking.pdf
- Shadid, W. (1998). *Interculturele communicatie*. Geraadpleegd op 4 maart 2018, van Google Scholar:
<http://www.interculturelecommunicatie.com/download/interculturele%20communicatie%20shadid.pdf>
- Sleijpen, M. (2015). *Niet voor spek en bonen*. Geraadpleegd op 2 mei 2018, van Google Scholar:
<https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/327582/775.pdf?sequence=1>
- Sociaal Werk Nederland. (2017, juli). *Concept Beroepscode voor de sociaal werker*. Geraadpleegd op 11 juni 2018, van www.sociaalwerknederland.nl:
<https://www.sociaalwerknederland.nl/?file=14872&m=1500377586&action=file.download>

- Stuurman, M., Richards, B. & Hijweege, N. (2014). *Als de toekomst (te) open is*. Geraadpleegd op 7 mei 2018, van Google Scholar: http://www.ondernemeninjeeigentoekomst.nl/wp-content/uploads/2014/12/PG_25_nr_3-2014_Stuurman-Richards-Hijweege.pdf
- UN Human Rights Council. (2015, 4 juni). *Report of the commission of inquiry on human rights in Eritrea*. Geraadpleegd op 3 maart 2018, van Google Scholar: <http://www.refworld.org/docid/55758a964.html>
- Vedder, P. (2014). *Handboek klinische ontwikkelingspsychologie*. Geraadpleegd op 26 mei 2018, van Google Scholar: <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/16576/Cultuur+acculturatie+en+afwijkende+ontwikkeling.pdf?sequence=5>
- Veer, G. van der (2002, november). *Gevluchte adolescenten*. Geraadpleegd op 3 mei 2018, van www.pharos.nl: http://www.pharos.nl/documents/doc/webshop/gevluchte_adolescenten-.pdf
- Vluchtelingenwerk Nederland. (2015). *Visie in het kort opvang*. Geraadpleegd 11 op juni 2018, van www.vluchtelingenwerk.nl: https://www.vluchtelingenwerk.nl/sites/public/u640/Visie%20in%20t%20kort_OPVANG.pdf
- VluchtelingenWerk Nederland. (2016). *Visie op inburgering*. Geraadpleegd op 21 februari 2018, van www.vluchtelingenwerk.nl: https://vluchtelingenwerk.nl/sites/public/u895/Visie_op_inburgering_vluchtelingenwerk_nederland_2016.pdf
- VluchtelingenWerk Nederland. (Z.j.). *Maatschappelijke begeleiding*. Geraadpleegd op 21 februari 2018, van www.intranet.vluchtelingenwerk.nl: <https://intranet.vluchtelingenwerk.nl/regio/zuid-nederlandnieuw/onze-dienstverlening/maatschappelijke-begeleiding>
- VluchtelingenWerk Nederland. (Z.j.). *Wat wij doen*. Geraadpleegd op 6 maart 2018, van www.vluchtelingenwerk.nl: <https://www.vluchtelingenwerk.nl/wat-wij-doen>
- VNG. (Z.j.). *Vrijwilligerswerk & mantelzorgondersteuning*. Geraadpleegd op 12 februari 2018, van www.vng.nl: https://vng.nl/onderwerpenindex/maatschappelijke-ondersteuning/mantelzorg-vrijwilligerswerk/algemeen#Wat_is_de_definitie_van_vrijwilligerswerk
- Vries, M. de, Caes, C. & Ganzevoort, R. (2007). *Cultuur en trauma*. Geraadpleegd op 2 maart 2018, van Google Scholar: <http://dare.ubvu.vu.nl/bitstream/handle/1871/15390/2007?sequence=2>

Vries, S. de (2007). *Oplossingsgericht werken in het maatschappelijk werk*. Geraadpleegd op 14 mei 2018, van Google Scholar:

https://www.researchgate.net/profile/Sjef_Vries/publication/280083348_OPLOSSINGSGERICHT_WERKEN_IN_HET_MAATSCHAPPELIJK_WERK_Een_evaluatieonderzoek_naar_het_gebruik_door_maatschappelijk_werkers/links/55a7516e08aeb4e8e646dff3

Willigen, L. H. van (2003, augustus). *Verslag van de quick scan van 'het kind en het asielbeleid' in de praktijk*. Geraadpleegd op 12 maart 2018, van Google Scholar:

<http://www.mighealth.net/nl/images/1/17/Loes.pdf>

Zilfhout, P. van (2014, 1 april). *P3 college 4 Onderzoeksethiek*. Geraadpleegd op 2 maart 2018, van Fontys Portal:

<http://fontys.mediamission.nl/Mediasite/Play/15f236bc445c40a18b5cdc58c05b05cb1d>

Bijlagen

Bijlage 1 Informed consent

Informed consent

Mijn naam is Joan Munten en ik studeer Sociale Studies aan de Fontys Hogeschool te Eindhoven. Voor mijn eindscriptie ben ik een kwalitatief onderzoek gestart binnen de maatschappelijke afdeling van Stichting Vluchtelingenwerk te Roermond. Het doel van mijn onderzoek is om kennis en inzicht te verwerven over passende begeleiding voor de doelgroep Eritrese ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen, om handvatten te kunnen bieden aan de vrijwilligers en zo de zelfredzaamheid van deze jongeren te stimuleren.

Het interview

Voor het onderzoek worden er zowel cliënten als professionals geïnterviewd. Het doel van de interviews met cliënten is om inzicht te krijgen in de persoonlijke ervaringen en behoeften met betrekking tot zelfredzaamheid en de maatschappelijke begeleiding. Het doel van de interviews met professionals is om inzicht te krijgen in persoonlijke ervaringen met deze doelgroep en hoe andere instanties zich richten op de stimulering van zelfredzaamheid.

De deelname aan het interview is geheel anoniem. Het interview wordt opgenomen en de resultaten zullen worden verwerkt in het onderzoek. De resultaten worden uitsluitend gebruikt voor dit onderzoek. De respondent neemt vrijwillig deel aan het onderzoek en heeft het recht om te allen tijde op dit besluit terug te komen. De respondent heeft recht op een terugkoppeling van de resultaten van het onderzoek.

Datum:

Handtekening respondent:

Bijlage 2 Topiclijsten

Topiclijst Eritrese ex-amv's	
Personalia - geslacht - afkomst - leeftijd	- Hoe lang ben je inmiddels in Nederland?
Zelfredzaamheid - zelfstandig wonen - school - werk - financiënbeheer/ budgetbeheer - sociale contacten - vrije tijd - religie	- Hoe heb jij de overgang naar zelfstandig wonen op je achttiende ervaren? - Hoe ga je hiermee om? Hoe belangrijk is het? - Wat zou je graag anders willen zien?
Maatschappelijke begeleiding - huisvesting - huisbezoeken - afspraken op kantoor - AMW-begeleiding	- Wat vond je goed aan de begeleiding? Waarom? - Wat had je graag anders gezien? Hoe? - Waarbij zou je graag meer begeleiding krijgen?
Algemene vragen	- Kun je daar een voorbeeld van geven? - Kun je daar iets meer over vertellen?

Topiclijst professionals	
Personalia - opleiding - beroepsfunctie - aantal jaren ervaring met doelgroep	
Doelgroep Eritrese ex-amv's - veerkracht - afstand maatschappij	- Wat valt je op tijdens het werken met deze doelgroep?
Zelfredzaamheid - zelfstandig wonen - onderwijs - werk - financiënbeheer/ budgetbeheer - sociale contacten - vrije tijd - religie	- Wat versta jij onder zelfredzaamheid? - Op welke gebieden zie je minder zelfredzaamheid terug bij de doelgroep? En waar juist wel? - Welke benadering of interventies pas jij toe ter bevordering van de zelfredzaamheid? - Hoe ondersteun jij ze op dit gebied?
Maatschappelijke begeleiding - eigen instelling - Vluchtelingenwerk - interculturele communicatie - training/cursus	- Hoe wordt er binnen jouw instelling aandacht besteed aan zelfredzaamheid? - Wordt er volgens jou voldoende aandacht besteed aan zelfredzaamheid? - Wat heeft deze doelgroep volgens jou nodig op het gebied van begeleiding? - Waar houd je rekening mee tijdens het contact? - Wat is helpend/belemmerend tijdens het contact?
Vrijwilligers - samenwerking met professionals - competenties vrijwilligers	- Hoe ervaar jij de inzet van vrijwilligers voor de begeleiding van deze doelgroep?
Algemene vragen	- Kun je daar een voorbeeld van geven? - Kun je daar iets meer over vertellen?

Bijlage 3 Codeboom

Codeboom

Zelfredzaamheid

- Visie professionals
- Zelfredzaamheid-Matrix

Kenmerken doelgroep

- Adolescentie
- Zonder ouders
- Consequenties overzien
- Taal
- Wantrouwend
- Veerkracht

Maatschappij

- Overvragen
 - Complexiteit samenleving
 - Hoeveelheid informatie
 - Keuzevrijheid
 - Regels niet begrijpen
- Verschil in opvoeding
 - Kennis en vaardigheden
- Afstand maatschappij
 - Cultuurverschil
 - Systeemgericht
 - Reflectie
 - Verschil met Syriërs

Zelfstandig wonen

- Beleving jongeren
 - Voor jezelf zorgen
 - Eigen keuzes
 - Alleen zijn
- Beleving professionals
 - Zelfverzorging
 - Praktische zaken

Onderwijs

- Onderwijsmethode
 - Weinig interactie
 - Praktijkkennis nodig
 - Moeilijk
- Inburgeringstraject

- Toekomstperspectief
- Te snel beoordeeld
- Maatwerk nodig
 - Aansluiting vinden
 - Motiveren
 - Rekening houden omstandigheden

Financiën

- Onvrede over geld
- Verkeerde keuzes
- Bijbaan
 - Stoppen i.v.m. uitkering
 - Moeilijk werk vinden
 - Gemotiveerd
- Budgetbeheer
 - Zekerheid
 - Beperkend zelfredzaamheid
 - Onduidelijk voor jongeren
 - Zelf willen proberen
- Budgetbegeleiding nodig
 - Structurele begeleiding nodig
 - Groepsverband

Sociaal netwerk

- Contact met Nederlanders
 - Woonomgeving
 - Klassen
 - Contact willen
 - Nederlands leren
 - Helpen met participeren
- Eigen netwerk
 - Sociale gemeenschap
 - Steun
 - Geen ouders
- Vrije tijd
 - Fitness
 - Bibliotheek
 - Buiten sporten
 - Meegaan/ stimuleren

Religie

- Kerkbezoeken
- Identiteit
- Opvoeding

- Integratie

Begeleiding

- Ambulante begeleiding nodig
- Eén vaste begeleider nodig
 - Shopgedrag
 - Misverstanden
- Zelfredzaamheid stimuleren
 - Zelf laten proberen
 - Pamperen
 - Gemakzucht
 - Maatwerk nodig
- Behoeften Eritrese ex-amv's
 - Omgeving laten zien
 - Leren post lezen
 - Huisbezoeken
 - Nederlands oefenen
 - Mensen ontmoeten
- Organisatie X
 - Tekort vrijwilligers
 - Geen methodiek
 - Cultuursensitief
 - Toegankelijk

Cultuursensitiviteit

- Aansluiting zoeken
- Kennis over doelgroep
- Rekening houden cultuur/omstandigheden

Cursus

- Behoeftte aan
 - Doelgroep
 - Adolescentie
- Gezamenlijke cursus

Vrijwilligers

- Professional nodig
- Veel uit handen nemen
- Kennis

Samenwerking

- Algemeen Maatschappelijk Werk
- Vrijwilligers
- Gemeente
- School